

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 8 OCTOBER 1941

No. 1342.

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

J. H. M. Meijerink (Rotterdam).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.95 per jaar. Abonneementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Woningbouw en schadevergoeding door Ir. E. J. de Maar, ...	576
De grenswijziging van Rotterdam door Ir. L. H. J. Angenot	579
De economische beteekenis van de Nederlandsche zeevisserij door A. G. U. Hildebrandt.....	580
Aanteekeningen.	
De industriële bedrijvigheid in de Vereenigde Staten	583
Maandcijfers.	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	584
Ontvangen boeken	585
Overheidsmaatregelen op economisch gebied.....	585
Statistieken.	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	585-586

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* blijft nog steeds de stijging van de portefeuille „buitenlandsche wissels” een der voornaamste factoren, die het geldaanbod beïnvloeden. In verslagweek is bedoeld saldo weer met veertig miljoen opgelopen. In den jongsten tijd schijnt wel de omvang der arbitrageverkoop van Deutsche fondsen naar Duitschland wat af te nemen, maar toch kan men voorloopig uit dien hoofde nog geen belangrijke vermindering van het accres der portefeuille „papier op het buitenland” verwachten. Immers er ligt een vrij lang tijdsverloop tusschen deze arbitrageverkoop en het tijdstip, waarop de tegenwaarde daarvan ter beschikking komt. In de eerste plaats kost het royement der certificaat-couponbladen, dat moet geschieden, alvorens de stukken naar Duitschland geleverd kunnen worden, nogal tijd, terwijl ook andere factoren vertraging brengen in de afwikkeling. Het gevolg hiervan is, dat men, ook al is de verkoopbeweging nu aan het verminderen, toch nog eenigen tijd in onverkort tempo een aanwas van de markensaldi van De Nederlandsche Bank moet verwachten.

Behalve door het onderbrengen van deze vorderingen op Duitschland bij de centrale bank is de *geldmarkt* mede beïnvloed door het financieren van de overheid. De post „binnenlandsche wissels” steeg met 15 miljoen (kennelijk in hoofdzaak het gevolg van het onderbrengen van 18 miljoen schatkistpapier bij de bank) en op de rekening-courant bij de bank werd zeven miljoen meer gedisponeerd dan gestort. Daar de bankpapiercirculatie met eenentwintig miljoen opliep vond het overige in omloop gebrachte geld zijn weg terug naar het bankwezen, wat tot uiting komt in de „rekening-courantsaldi van derden” en de saldi „beleeningen” en „diverse rekeningen” (debetzijde).

De *obligatiemarkt* heeft over het geheel genomen een vaste stemming vertoond. De vraag richtte zich voornamelijk op obligatiën met een 3½ pCt. rentetype van gemeenten en provincien. De koersen dezer obligatiën konden vrij aanzienlijk monteeren, waardoor de meeste soorten tegen de pari-notering aankwamen of zelfs iets daarboven, behoudens voor de 3½ pCt. obligatiën Amsterdam en Rotterdam, welke laatste echter eveneens een aanzienlijk avans konden boeken. De 3-3½ pCt. Staatsleening sloot de week op 95¼ na een opening op 947/8. De 3 pCt. Staatsleening 1937 boekte ook een koersavans, nl. van 90¼ tot 911/8. De 3 pCt. leening 1936 bleef per saldo onveranderd op 97¾, nadat in den loop der week een reactie was geregistreerd tot 97¼. De 4 pCt. leening 1941 reageerde na de zeer vaste houding in voorgaande weken en in de eerste helft van de verslagweek eenigszins, nl. tot 100¼.

De *aandeelenmarkt* was over het algemeen per saldo beter. Olies, die de week in een zeer gunstige stemming openden op 310 en reeds op den eersten dag tot 320 noteerden, sloten op 323. Ook aandelen Philips boekten een noemenswaardige stijging. Andere hoofdfondsen zooals H.V.A., Amsterdam Rubber en Lever Brothers, vertoonden per saldo weinig verandering. Onder de binnenlandsche industriële aandelen waren er zelfs verschillende vast gestemd, zoo bijv. Hazemeyer, Nederlandsche Gist- en Meelfabriek der Nederlandsche Bakkerijen, terwijl andere, zooals bijv. Stork, een reactie ondergingen.

WONINGBOUW EN SCHADEVERGOEDING.

De ramp, die Rotterdam in de Meidagen van 1940 trof, legde, volgens de telling van den Gemeentelijken Technischen Dienst van Rotterdam, ongeveer 25.000 woningen in asch. Het vraagstuk van het onderbrengen van de 78.000 personen, die in deze woningen huisden, en het vraagstuk van de schadevergoeding aan de eigenaren van die woningen, blijken zeer nauw aan elkaar te zijn verbonden ¹⁾.

Bij oppervlakkige beoordeeling lijkt het, alsof het wenschelijk is, dat in de eerstvolgende jaren zooveel woningen worden gebouwd, als technisch mogelijk is. Bij nadere beschouwing evenwel blijkt het woningbouwprogramma reeds spoedig zeer beperkt. Daardoor wordt het bezwaarlijk, de schadevergoeding te geven in den vorm, die gedurende het sedert de ramp verlopen jaar werd toegepast.

Zooals bekend, is den getroffen eigenaren een bouwplicht opgelegd, dien zij binnen 5 jaar hebben te vervullen, willen zij aanspraak kunnen maken op een uitkeering. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de te bouwen woningen ongeveer eenzelfde inhoud in m³ moeten hebben, als de verwoeste bezaten, of dat tenminste het geheele schadevergoedingsbedrag besteed. Zou aan den bouwplicht, dan zou derhalve geheel, ten volle worden voldaan, dan zou derhalve geheel aan de tengevolge van de ramp onbevredigd geworden behoefte worden tegemoet gekomen en zou dus daarnaast met den bouw van woningen ter bevrediging van de normale behoefte kunnen worden volstaan.

Doch zoo eenvoudig als hier aangegeven, blijkt het vraagstuk niet te zijn. Ik meen daarom goed te doen, eerst het woningvraagstuk te bezien en daarna het schadevergoedingsprobleem.

Zooals bekend, wordt in normalen tijd de woningmarkt beheerscht door vraag en aanbod. Bezien wij eerst de vraag, om daarna het aanbod aan een onderzoek te onderwerpen.

De woningbehoefte.

De vraag naar woningen, verdeeld over de verschillende huurklassen, wordt bepaald door de behoefte en de welvaart.

De behoefte te Rotterdam kan berekend worden, zij het ook, dat de uitkomst geenszins nauwkeurig kan worden genoemd.

Door de ramp werden 23.000 gezinnen dakloos. Hiervan vertrokken in Mei 1940 7000 gezinnen naar elders, zoodat, volgens gegevens van den Gemeentelijken Technischen Dienst, 16.000 gezinnen in Rotterdam een nieuwe huisvesting zochten. Leeg stonden nog ongeveer 6000 woningen, waarvan er ca. 2000 tot de krotten werden gerekend. De ramp heeft evenwel gemaakt, dat al deze sedert jaren leegstaande woningen thans opnieuw betrokken zijn. De duurder woningen bleken voor die groote meerderheid der dakloos gewordenen te duur. Een groot aantal dezer duurder woningen werd voor winkels, kantoren en café's in gebruik genomen. Zeker mag daarom het aantal leegstaande woningen, dat door gezinnen werd betrokken, op niet hooger dan 4000 worden gesteld. Zonder woning zouden dus 12.000 gezinnen blijven. Zij zijn ingetrokken bij anderen of hebben gedeelten van woningen, zooals zolders en souterrains, in gebruik genomen, terwijl tenslotte ook op vrij groote schaal woningsplitsing heeft plaats gehad. Ongeveer 150 gezinnen zijn ook thans nog in keten, oude tramwagens e.d. gehuisvest.

Al wordt de onbevredigde behoefte, voor zoover deze het gevolg is van de verwoesting, op 12.000 gesteld, toch is de

¹⁾ Vgl. het artikel „De industrie in de binnenstad van Rotterdam” van Prof. W. E. Boerman, in E.-S. B. van 18 Sept. 1940.

totale behoefte hooger, omdat reeds vóór Mei 1940 in niet onbelangrijke mate samenwoningen plaats hadden, waarvan het aantal niet precies bekend was, doch dat in totaal ongeveer 3000 bedroeg.

Daar te tegenover, dat de stroom van Rotterdamers, die naar elders verhuizen, nog niet heeft opgehouden. In verband met de verminderde welvaart is in de volgende maanden een verdere trek van kleine middenstanders uit Rotterdam te verwachten.

In de jaren 1938 en 1939 was een gering vestigingsoverschot waar te nemen.

Jaar	Vestiging	Vertrek	Vestigingsoverschot
1938	21.473	20.507	966
1939	24.748	23.196	1.552

Overzicht vestiging en vertrek in de maanden Januari—Augustus 1941.

Maand	Vestiging	Vertrek	Vertrekoverschot
Januari	1.318	3.177	1.859
Februari	984	2.533	1.549
Maart	1.084	4.201	3.117
April	1.091	2.842	1.751
Mei	1.369	2.965	1.596
Juni	1.300	2.450	1.150
Juli	1.212	2.465	1.253
Augustus	1.606	1.953	347
Totaal	9.964	22.586	12.622

Nadat in Mei 1940 ongeveer 23.000 personen evacueerden, vertrokken daarna tot Mei 1941 nog 16.000 personen meer dan zich vestigden, zoodat de bevolking sedert Mei 1940 in totaal met 39.000 personen is afgenomen ²⁾.

Voor den eenvoud van het betoog wordt aangenomen, dat deze beide factoren tegen elkaar opwegen.

Op dezen trek uit Rotterdam zal echter in de komende maanden de aandacht gevestigd moeten blijven, daar hij van ingrijpende beteekenis kan worden voor de woningmarkt.

De woningvraag.

De feitelijke vraag blijft verre beneden de genoemde grootte van de behoefte, ondanks het feit, dat de huisvesting van een groot gedeelte van de genoemde 12.000 gezinnen volstrekt onvoldoende is.

De onzekerheid, die de toekomst inhoudt, maakt, dat vele van deze getroffen en geheel of geringe animo hebben om een woning, die aan behoorlijke eischen voldoet, maar waarvoor uiteraard naar verhouding zou moeten worden betaald, te betrekken.

Het verschijnsel is niet nieuw, want het deed zich in vrij sterke mate ook bij onbewoonbaar te verklaren woningen voor.

De verwoesting van huizen en goed, de vlucht naar tijdelijk onderdak, en andere omstandigheden, die vele gezinnen uit hun milieu rukten, versterken dit verschijnsel op groote schaal, zoodat tenslotte slechts door overheidsdwang de als woning in gebruik genomen onbewoonbaar geoordeelde woningen geheel zullen kunnen worden ontruimd.

Een andere en minder bezwaarlijke vorm om tot opheffing van de wantoestanden te komen, kan worden verkregen door de voor de categorieën, die thans niet overeenkomstig hun inkomen zijn gehuisvest, voldoende woningen tegen gunstige condities op de markt te brengen. Hierbij zij opgemerkt, dat geen hoop kan worden gekoesterd op

²⁾ Opgemerkt zij, dat er van de 23.000 in Mei '40 geëvacueerden in Augustus 1941 nog 18.000 buiten Rotterdam verblijf hielden, zoodat dus 5000 personen terugkeerden.

opschuiving van bewoners naar betere woningen, waardoor de verlaten woningen gedeclasseerd zouden worden, en daardoor beschikbaar zouden komen voor minder draagkrachtigen.

Indien de behoefte wordt gelijkgesteld aan de vraag (die min of meer geforceerd zal moeten worden), dan kan vervolgens een indeeling in huurklassen worden geschat.

Ik kom hierop in ander verband nog nader terug.

Verdeeling van de vraag over huurklassen.

De raming van de totale grootte van de vraag naar woningen moest reeds zeer globaal worden gehouden. De indeeling in huurklassen vertoont ditzelfde euvel in nog ergere mate; toch is eenig inzicht in deze materie wel te verkrijgen. Daartoe kunnen in de eerste plaats de kwartaalgegevens van December 1939 dienen; dit zijn de laatst gepubliceerde cijfers voor de ramp.

Aantal woningen gerangschikt naar de behende huurprijzen op 31 December (met inbegrip van Pernis, Hoek van Holland en Hoogvliet).

Huurklasse	Huur in gulden per jaar	Aantal woningen op 31 Dec.	Waarvan onbewoond	Aantal onbewoond in pCt.
1		1.130	124	10.98
2		10.099	1.138	11.30
3	208.— 225.—	7.466	542	7.26
4	225.— 250.—	11.715	677	5.78
5	250.— 275.—	18.943	781	4.12
6	275.— 300.—	20.128	636	3.16
7	300.— 350.—	37.268	1.300	3.48
8	350.— 400.—	21.978	1.222	5.56
9	400.— 450.—	9.196	561	6.10
10	450.— 500.—	6.599	404	6.12
11	500.— 600.—	4.860	345	7.10
12	600.— 700.—	3.562	272	7.64
13	700.— 800.—	1.576	126	8.00
14	800.— 1000.—	1.334	104	7.80
15	1000.— en hooger	1.808	97	5.36
Totaal		157.662	8.329	5.28
Woningen met nering en bedrijf, dienstwoningen, enz.		11.474	1.055	
Totaal		169.136	9.384	

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat aan de vraag naar middenstandswoningen ruimschoots werd voldaan, doch dat een krappe markt aanwezig was in de huren van f 5.— tot f 7.— per week.

Waarschijnlijk biedt de tabel voor de huurklassen beneden dit bedrag een niet geheel juist beeld, doordat vóór de ramp verschuivingen van woningen van een hogere huurklasse naar een lagere nog niet werden geregistreerd.

Hoë de verdeeling van de vernietigde woningen over de verschillende huurklassen was, is onbekend, tengevolge van het verloren gaan van nagenoeg alle archiefgegevens van den Gem. Techn. Dienst R'dam, doch met vrij groote zekerheid kan worden gezegd, dat het aantal kleine middenstandswoningen met huren van f 8.— per week of meer een zeer klein gedeelte vormde.

Een idee daarvan geeft reeds het feit, dat van de 23.000 verdreven gezinnen er pl.m. 16.000 in Rotterdam bleven. Van dezen wendden zich pl.m. 15.000 tot Maatschappelijk Hulpbetoon voor hulp.

Ook heeft een ruwe taxatie uitgegeven, dat van de vóór de ramp in de geheele stad aanwezige 10.000 woningen met een huur beneden f 4.—, er pl.m. 5000 vernietigd zijn.

Weliswaar werd juist een vrij groot percentage van de getroffen, die in deze woningen leefden, naar elders geëvacueerd, omdat zij niet meer actief in het bedrijfsleven opgenomen waren en de kans op terugkeer gering werd geacht, doch niettemin moet juist in de laagste categorieën een groote nood bestaan.

De 12.000 te stichten woningen moeten worden verdeeld over de verschillende huurklassen. Bij gebrek aan bepaalde gegevens, waarop die verdeeling zou kunnen geschieden, werd door mij „op het gevoel” een schatting

van de behoefte gemaakt. Invloed op den gedachtengang van het verdere betoog heeft deze ruwe schatting niet. De verdeeling zou als volgt kunnen worden vastgesteld:

1. 2000 woningen f 4.00 per week of minder.
2. 2000 „ „ 4.00 - 5.00 p. w.
3. 3000 „ „ 5.00 - 5.50 p. w.
4. 4000 „ „ 5.50 - 6.50 p. w.
5. 500 „ „ 6.50 - 8.00 p. w.
6. 500 „ „ 8.00 - 10.00 p. w.

Het is evident, dat bij het tegenwoordige prijspeil van bouwkosten de exploitatie van woningen, vallende in de eerste drie groepen, niet sluitend zal kunnen zijn, zoodat er op gerekend zal moeten worden, dat deze dan ook niet door het particulier initiatief tot stand zullen worden gebracht. Bovendien is uit het verleden genoegzaam bekend, dat in de exploitatie van deze klassen woningen een overheidstaak ligt.

Programma van de eerste bouwperiode met verdeeling over huurklassen.

Bezien wij nu, wat tot begin Augustus jl. tot stand kwam of ter hand is genomen, volgens het bouwprogramma van de eerste periode.

Overzicht aantal tot begin Augustus 1941 geënlameerde woningen, verdeeld naar huurklassen.

Huurklasse:	1	2	3	4	5	6
Eerste groep noodwoningen te Rotterdam	200	—	—	—	—	—
Semi-permanente woningen L- en R-Maasoever	800	—	—	—	—	—
1000 Woningenplan van de particuliere ondernemers	—	—	—	1000	—	—
Vreewijk Plan Mare en Beukendaal ..	—	—	200	400	—	—
Varkenoord	—	500	—	—	—	—
Vreewijk plan de Vaan	—	900	—	—	—	—
Part. Woningbouw bij Carnissebuurt ..	—	—	—	1400	—	—
Part. woningbouw in Oud-Mathenesse ..	—	—	—	800	—	—
Bouw Goudsche Singel	—	—	—	100	300	100
Gebouw voor alleenwonenden (in voorbereiding)	100	—	—	—	—	—
Diverse bouwwerken (hyp.)	—	—	—	—	300	300
Totaal	1.100	1.400	200	3.700	600	400

Totaal .....

Daarenboven particuliere bouw zonder overheidssteun en herstel van gedeeltelijk verwoeste woningen .....

Voorts in de randgemeenten semi-permanente woningen .....

Totaal-generaal .....

Verschil tusschen bouwprogramma en vraag.

In totaal zouden dus nog ongeveer 3000 woningen moeten worden gesticht om aan de vraag (behoefte) te hebben voldaan, en wel speciaal in de laagste huurklassen, waarvoor een winstgevende exploitatie bij het bestaande peil der bouwkosten uitgesloten moet worden geacht.

Op gevaar af het betoog te verzwakken, kom ik terug op de kwestie van de verschuivingen van woningen naar lagere huurklassen, tengevolge van ruim aanbod van woningen in hooger gelegen huurklassen.

Onder de huidige omstandigheden zal daar niet veel heil van mogen worden verwacht. Zelfs doet het geval zich reeds voor, dat in de gebouwde noodwoningen niet de allerarmsten, maar de iets beter gesitueerden werden ondergebracht. Het oorspronkelijke idee, om slechts een gering aantal van deze woningen te bouwen, is losgelaten,

teneinde spoediger onderdak te kunnen geven. Het totaal aantal zal, zooals reeds medegedeeld, in Rotterdam en de Randgemeenten tezamen pl.m. 2200 bedragen. De levensduur werd door den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw en de Bouwnijverheid op 25 jaar gesteld.

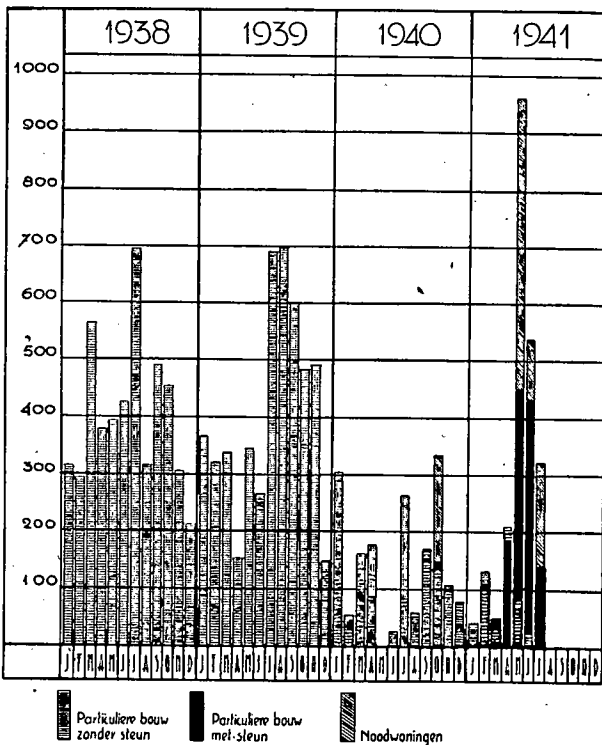
Indien men thans de juiste gedragslijn zou kunnen volgen, dan zouden m.i. de noodwoningen en de semi-permanente woningen voor de minst draagkrachtigen, dat zijn in het algemeen werklozen en armlastigen, moeten worden beschikbaar gehouden. Dit zal helaas niet kunnen, omdat daardoor de huisvesting van de nog werkende arbeiders van de daaropvolgende categorieën 2 en 3 zou moeten wachten tot definitieve woningen gereed komen, hetgeen niet eerder dan eind 1941 het geval zal zijn.

Aangezien deze arbeiders ten minste even goede rechten op een woning kunnen laten gelden als de minder bedeelde, zal een vrij groot deel voor hen moeten worden gereserveerd.

Intusschen wordt de woningmarkt door deze huisvesting juist voor de laagste categorie benadeeld. Dat tot deze maatregelen moet worden overgegaan, wijst er duidelijk op, dat van een verschuiving van woningen van een hogere naar een lagere huurklasse geen sprake is. Wel heeft een verschuiving plaats van bewoners van hogere huurklassen naar klassen, die lager gelegen zijn. Zulks was trouwens in verband met de omstandigheden en de geslonken welvaart ook eerder te verwachten.

Uit het voorafgaande betoog blijkt, dat in de eerste plaats goedkope woningen zullen worden gevraagd, en dat de categorieën, die voor den particulieren bouw in aanmerking komen, met het thans onderhanden zijnde programma vrijwel hun aantal reeds hebben bereikt.

Toegegeven kan worden, dat, wanneer nieuwe woningen van bijvoorbeeld f 7.50 p.w. in de binnenstad worden gesticht, deze wel huurders zullen trekken, doch ten koste van de woningen in diezelfde klasse aan de peripherie. Een zoodanige tegenover den particulieren bouw in de buitenwijken ongelukkige en uit een materiaal-oogpunt evenmin geheel verantwoorde taktiek, komt mijns inziens slechts op beperkte schaal in aanmerking, en alleen, wanneer andere factoren daartoe dwingen.

Bron: Gemeentelijke Technische Dienst van Rotterdam.

Vraag door gezinsvorming in 1941.

Voorts moet nog worden gezien, wat voor behoeften de natuurlijke groei van de bevolking schept. Uit bijgevoegde grafiek blijkt, dat in de jaren 1938 en 1939 bruto pl.m. 4500 woningen tot stand kwamen.

De bevolkingsaanwas bedroeg in 1938 niet meer dan 7301 zielen, zoodat uit dien hoofde de groote bouwbedrijvigheid niet te verklaren is. Zij vond, zooals bekend, haar oorzaak in het toenemende aantal gezinnen als gevolg van den toenemenden gemiddelden ouderdom der bevolking.

Dat met deze relatieve toeneming van het aantal gezinnen geen evenredige bevolkingsaanwas valt te constateren, is nl. een gevolg van de afneming van het aantal geboorten per gezin. De vraag rijst thans, in hoeverre voor de eerstvolgende jaren, als gevolg van deze gezinsvorming, een toenemende behoefte te verwachten is. Hoewel het riskant lijkt, kan ook op dit punt een voorspelling worden gewaagd.

Het aantal huwelijken in 1938 en 1939 bedroeg respectievelijk 5776 en 7451, waarbij het aantal in 1939 hooger was als gevolg van de gunstige financiële regelingen, die voor gehuwde gemobiliseerden golden.

Voor het jaar 1940 bedroeg het aantal huwelijken in de maand:

Januari	517	Juli	701
Februari	328	Augustus	544
Maart	434	September	508
April	483	October	533
Mei	554	November	364
Juni	531	December	361
Totaal	5858		

Voor 1941 bedroeg dit aantal in de maand:

Januari	353	Mei	473
Februari	314	Juni	518
Maart	334	Juli	539
April	476	Augustus	438

Hieruit blijkt, dat, ondanks de tijdsomstandigheden, de gezinsvorming vrij dankbaar voortgaat. Dit mag ook voor het volgende jaar worden verwacht.

Uitgaande van de veronderstelling, dat de in 1938 en 1939 gebouwde woningen ongeveer de vraag dekten, zou dit aantal, ongeacht de woningbehoefte tengevolge van bevolkingsvermeerdering, op rond 4500, verminderd met $1500 \cdot 3,6 = \pm 400$, dus op rond 4000 moeten worden geschat, indien het vestigingsoverschot in die jaren op 1500 en de gemiddelde gezinssterkte op 3,6 worden gesteld.

Indien de hiervóór vermelde afvloeiing van de bevolking tot staan komt, zou dus op een behoeftevermeerdering met ± 4000 woningen mogen worden gerekend.

De verdeling van deze woningen over de huurklassen zal uiteraard een andere zijn dan die, welke werd opgesteld voor woningen, welke de verwoeste moeten vervangen. Zij kunnen in het algemeen in de huurklassen van f 5.50-f 6.50 en hooger worden gerangschikt, waarvan de prijsstijgingen na 9 Mei als niet-rentedragend zullen moeten worden beschouwd.

Een reserve van 3000 woningen boven het geschatte aantal van 12.000 acht ik voorts wenschelijk, teneinde de noodige reserve in diverse huurklassen te verkrijgen.

Programma voor de tweede bouwperiode.

Men komt dan tot de conclusie, dat voor de volgende bouwperiode gerekend zou kunnen worden op in totaal $3000 + 4000 + 3000 = 10.000$ woningen, verdeeld als volgt:

Huurklasse 1	2	500
"	3	3000
"	4	6500
"	5	
"	6	

Verdere bouwprogramma's.

Op het eerste gezicht lijkt de uitkomst, dat de opheffing van den ergsten woningnood zou kunnen geschieden in twee bouwperiodes, die bedoeld zijn elk één jaar te duren, onaannemelijk, des te meer, daar in deze berekeningen van de behoefte en niet van de vraag is uitgegaan.

Men zal mij tegenwerpen, dat al de geëvacueerden weer terug zullen komen!

De vraag rijst dan evenwel: „Waarom?”

Velen van de geëvacueerden verloren niet alleen hun woning, doch ook hun bestaansbron, anderen waren steuntrekkend, geen banden binden deze mensen in Rotterdam. Het aantal personen, dat thans in Rotterdam werkt en in een andere gemeente woont, is naar verhouding zeer gering.

Terugkeer van het niet in Rotterdam werk hebbende deel van deze mensen is niet waarschijnlijker dan vestiging van werklooze lieden uit andere gemeenten te Rotterdam.

Groote vermeerdering van bevolking door vestigingsoverschot is alleen bij sterke vraag op de arbeidsmarkt, dus bij economischen opbloei te verwachten. Wanneer die zal komen, is niet direct aan te geven. Wanneer hij evenwel komt, zal de voorziening in de daaruit voortvloeiende woningbehoefte op de normale wijze moeten worden opgevangen.

Van de geëvacueerden zal slechts een zeer klein gedeelte dringend naar Rotterdam willen terugkeeren. Slechts dit aantal behoort in de hierboven aangegeven urgentieprogramma's te worden opgenomen.

Ir. E. J. DE MAAR.

DE GRENSWIJZIGING VAN ROTTERDAM.

Met ingang van 1 Augustus 1941 werd van kracht een besluit van den Secretaris-Generaal van Binnenlandsche zaken tot wijziging van de gemeentelijke indeling in het gebied van Groot-Rotterdam. Dit gebied, tot dien datum verdeeld over 10 gemeenten: Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht, Kethel, Overschie, Schiebroek, Hillegersberg, Capelle a.d. IJssel en IJsselmonde, kwam nu te ressorteren onder de eerstgenoemde drie stedelijke gemeenten. Alleen de gemeente Capelle aan de IJssel bleef in stand, evenwel met verlies van de kleine industrieële kern tegen de grens van Rotterdam, genaamd Kralingsche Veer.

Bij Vlaardingen werd hoofdzakelijk Vlaardinger-Ambacht gevoegd en bij Schiedam hoofdzakelijk het grootste deel van Kethel. De rest werd met Rotterdam verenigd. Overigens bleven de bestaande grenzen tussen Rotterdam, Schiedam en Vlaardingen onderling practisch ongewijzigd.

Het is niet zonder betekenis te achten, dat deze belangrijke verordening in de vorm van één besluit is gesteld. Dit mag worden opgevat als de erkenning, dat de bestuursindeling van Groot-Rotterdam als één probleem moet worden beschouwd. Deze erkenning zal weinig bestrijding ondervinden, evenmin als de overtuiging, dat verdere maatregelen, die meer eenheid in het bestuursbeleid verzekeren, nodig zullen zijn. Verschil van opvatting zal nog wel blijven bestaan over de vraag, op welke wijze een definitieve oplossing van de problemen zal worden gevonden. Immers deze kan worden gezocht in een verdere samenvoeging van de gemeenten of in regelingen, die betrekking hebben op bepaalde onderdelen van de bestuursstaak. Voor beslissingen omtrent dergelijke principiële hervormingen kan beter het intreden van de vredestoestand worden afgewacht; waarschijnlijk is daarom niet hierop vooruit gelopen.

De nu vastgestelde grenswijziging is weliswaar ingrijpend, maar gaat niet veel verder dan in verband met

de herbouw van Rotterdam dringend noodzakelijk was geworden. Een grote terreinbehoefte voor stadsuitbreiding is ontstaan, toen bleek, dat een groot deel van de 25.000 nieuw te bouwen woningen en een aantal fabrieksgebouwen geen plaats meer zouden kunnen krijgen in de te herbouwen binnenstad. De bezwaren van de nauwe gemeentegrenzen van Rotterdam waren daardoor plotseling in een acuut stadium gekomen.

Regelmatische behoefte aan gebiedsvergroting.

De behoefte aan gebiedsvergroting voor Rotterdam heeft zich de laatste drie kwart eeuw regelmatig voorgedaan en heeft dan ook herhaaldelijk tot grenswijzigingen aanleiding gegeven. De oudste hiervan dateert van 1870, waarbij Rotterdam voor het eerst gebied verkreeg op de linker Maasoever tot aanleg van havens en industrieterreinen. De voornaamste uit latere tijd zijn: de annexatie van Delfshaven in 1886, die van Kralingen en Charlois in 1895, de grenswijzigingen met Schiedam in 1909 en 1926, de annexatie van Hoek van Holland in 1914, en die van Pernis en Hoogvliet in 1934. Het besluit van dit jaar tusschen slotte is de grootste annexatie, zowel door de omvang van het gebied, dat aan Rotterdam werd toegevoegd, als door het aantal gemeenten, dat werd opgeheven. Met de laatste twee genoemde grenswijzigingen (1934 en 1941) werd, met uitzondering van het territoire, waarover de gemeenten Schiedam en Vlaardingen zich uitstrekken, vrijwel het gebied verkregen, dat de gemeenteraad van Rotterdam in zijn grote annexatieplan van 1929 als definitieve oplossing begeerde.

Bezwaren van kleine randgemeenten.

De bezwaren, die zich voordoen, wanneer een kleine gemeente in de sfeer komt van een snel groeiende stad als Rotterdam, kunnen van verschillende aard zijn.

Het kan als een groot openbaar belang gelden, dat het grondgebied van het Rijk verdeeld is over een aantal gemeenten met zelfbestuur en een betrekkelijke autonomie. Het specifieke voordeel van zulk een organisatie is, dat de behartiging van de locale belangen in handen komt van een gemeentebestuur, dat door plaatselijke kennis en directe verantwoordelijkheid beter dan een centrale regering het gezag kan uitoefenen.

Dit voordeel verliest zijn waarde, wanneer de te behartigen locale belangen in de schaduw komen te staan van de belangen van een grotere eenheid. Dit doet zich in sterke mate voor, wanneer de belangen van een grote bevolkings-agglomeratie of van een belangrijk economisch apparaat, zoals de haven van Rotterdam, het treffen van maatregelen op het gebied van een kleine aangrenzende gemeente nodig maken.

Het is voor het bestuur van nog overwegend landelijke gemeenten dikwijls zeer moeilijk het locale of vermeende locale belang, of het belang van zijn gemeentenaren te subordoneren aan het grotere belang of het belang van de agglomeratie als geheel. Daarbij komt, dat het bestuur van zulk een gemeente geen steun heeft van een bestuursapparaat, dat opgewassen is tegen de behandeling van moeilijke grotestadsproblemen, die zich onvermijdelijk in toenemende mate op zijn gebied voordoen.

De financiële middelen van een gemeente van enkele duizenden inwoners stellen niet alleen aan de inrichting van de gemeentelijke diensten enge grenzen, maar ook aan de mogelikheden om tijdig maatregelen te treffen, teneinde de ontwikkeling op haar gebied in goede banen te leiden. Het tijdig aankopen van terreinen, vóórdat speculatieve prijsstijgingen hebben plaats gevonden, en het aanleggen van omvangrijke werken kan alleen een grote gemeente. Wanneer het ogenblik komt, dat de grote gemeente met krachtige hand buiten zijn grenzen ingrijpt: terreinen aankoopt, een haven of een kanaal aanlegt, gronden ophooft, sportterreinen en volkstuinten inricht, dan ontstaat weleens, hetzij openlijk, hetzij latent, het conflict met de kleine

gemeente, die baas in eigen huis zou willen blijven. Komt de randgemeente in het stadium van het vaststellen van een uitbreidingsplan, dan komen pas recht de verschillen van opvatting voor de dag! Indien het uitbreidingsplan, om te passen in de ontwikkeling van het grote geheel, tot grondaankopen zou noodzaken, waarvan de betreffende randgemeente de kosten niet wil of kan dragen, dan is men zelfs in een impasse; waaruit onze wetgeving geen, althans geen bruikbare, weg wijst.

De bovengenoemde bezwaren, die zich voordoen in de omgeving van elke grote stad, die binnen te nauwe gemeentegrenzen is opgesloten, hebben zich in bijzondere mate in het Rotterdamse gebied voorgedaan, zij het in de ene randgemeente meer dan in de andere. Het is niet mijn bedoeling om de juistheid hiervan met tal van zulke overigens gemakkelijk te vinden voorbeelden aan te tonen, omdat het niet mogelijk is in een kort bestek alle factoren te vermelden, die het ontstaan van bepaalde toestanden hebben teweeggebracht. Zulk een onvolledigheid zou onwillekeurig kunnen leiden tot een minder rechtvaardig oordeel over het algemeen beleid van het betreffende gemeentebestuur. Bovendien zou het onjuist zijn, de critiek op bepaalde als voorbeeld te noemen gemeenten te concentreren.

Naar mijn overtuiging heeft de nu plaats gevonden annexatie een eind gemaakt aan allerlei bestaande moeilijkheden, die in de toekomst in nog sterkere mate zouden zijn ontstaan.

Men kan er zich over verwonderen, dat het hogere bestuur zo lang gearzeld heeft in te grijpen. Weliswaar viel te rekenen op krachtig verzet tegen annexatie bij de gemeenteraden van de randgemeenten, dat ook in dit geval niet is uitgebleven. Wij herinneren ons evenwel allen, hoe in ons land vrijwel steeds felle acties zijn gevoerd tegen voorgenomen annexaties. Was zulk een annexatie een volkomen feit geworden, dan hoorde men nooit meer van een streven naar de status quo ante. Dit tekent wel de betrekkelijke waarde, die in zulke gevallen aan onafhankelijkheidsacties moet worden toegekend. In korte tijd zullen Hillegersberg en IJsselmonde even goed geassimileerd zijn als thans Kralingen en Delfshaven.

De betekenis van de grenswijziging voor de toekomst.

Het stadsgebied is thans zo groot geworden, dat binnen de nieuwe grenzen ruimte is voor een stad van ongeveer 850.000 inwoners. In Noordwestelijke richting (Spaansche polder, Oost-abtspolder en verder) is gelegenheid tot ontwikkeling van een industriegebied aansluitend aan de Delfshavensche en de Delftsche Schie, welke vaarwateren sinds de bouw van de Parksluizen toegankelijk zijn geworden voor zeer grote binnenschepen en kustvaarders. Dit industriegebied, waaraan dringend behoefte was, biedt mogelijkheden, die Rotterdam tot heden toe niet heeft gekend.

De ontwikkeling in Westelijke richting op de rechter Maasoever stuit tegen de grens van de gemeente Schiedam. Deze gemeente, evenals Vlaardingen, heeft thans aanzienlijke uitbreidingsmogelijkheid in Noordelijke richting. Het is van het grootste belang, dat deze ontwikkeling volkomen gesubordineerd wordt aan een ontwikkelingsgedachte voor het grote geheel, en dat derhalve lokale rivaliteiten geheel worden vermeden. Alleen onder deze voorwaarde zal mogen worden verwacht, dat de nieuwe gemeentelijke indeling van Groot-Rotterdam meer zal zijn dan een partiële afrekening met oude bezwaren, en inderdaad een verbetering zal zijn, die tot een sneller herstel van de zo zwaar geteisterde stad voert.

Ir. L. H. J. ANGENOT.

DE ECONOMISCHE BETEEKENIS VAN DE NEDERLANDSCHE ZEEVISSCHERIJ.

Inleiding.

De Nederlandsche zeevisscherij is een van de oudste takken van bedrijf, welke reeds eeuwen van aanzienlijke betekenis is voor de nationale welvaart, zij het dat zij ten opzichte van andere bronnen van welvaart betrekkelijk onopgemerkt bleef. De oorzaak hiervan moet in belangrijke mate worden gezocht in het karakter van het bedrijf. Immers elk lid der bemanning van de betrekkelijk kleine visschersvaartuigen, welke alle deelen van de Noordzee tot bij IJsland bevisschen, moet, onder veelal moeilijke weersomstandigheden, snel en volkomen zelfstandig kunnen handelen. Dit heeft geleid tot de zeer individualistische mentaliteit den visscher eigen. Belangstelling vraagt hij niet; integendeel, hij voelt deze als inmenging in zijn zaken! Het gevolg was, dat men zich in de afgelopen decennia nauwelijks bewust was van het bestaan van de zeevisscherij als bron van volkswelvaart.

Nochtans is het nuttig van haar economische betekenis een beeld te vormen en kennis te nemen van de moeilijkheden, welke ook dezen tak van bedrijf niet bespaard bleven. In de toekomst toch zal uitbreiding der nationale productie en vergroting van den uitvoer ter verkrijging van deviezen noodzakelijk blijken.

Historische ontwikkeling der zeevisscherij.

Aanvankelijk kon de zeevisscherij, in verband met het bederfelijke karakter van het product, slechts worden uitgeoefend ter voorziening in de locale behoeften.

In de 14e eeuw kon de haringdrijfnetvisscherij aan betekenis winnen, tengevolge van de uitvinding van het haringkaken door Willem Beukelszoon van Biervliet. Door een snelle en eenvoudige beweging wordt een deel der ingewanden verwijderd en verkrijgt men na het zouten der haring een goed houdbaar product, dat, in vaten verpakt, naar ver afgelegen gebieden kan worden vervoerd. Dientengevolge werd de pekel- en steurharing in de 16e en 17e eeuw een der belangrijkste producten van Hollands stapelmarkt.

In het begin van de 17e eeuw bereikte de haringvisscherij, de zgn. „grootvisscherij”, een hoogtepunt en werd zij uitgeoefend met ongeveer 2000 zeilvaartuigen (hoekers en buizen), waarop ruim 40.000 visschers werkzaam waren. Het product, de pekel- en steurharing, werd zoowel naar de Oostzeelanden als naar de landen aan de Middellandsche Zee vervoerd en verhandeld tegen graan, zout en wijn.

De haringvisscherij zelve kon echter slechts van Juli tot ongeveer November worden uitgeoefend. Buiten deze zgn. „haringteelt” ging men aanvankelijk de visschersvaartuigen gebruiken voor het transport van de pekel- en steurharing naar andere landen. Daarmede werd de grondslag gelegd voor de Nederlandsche koopvaardijvloot. Immers toen er langzamerhand een regelmatige vraag naar vrachtruimte ontstond, ging men daarvoor speciale vaartuigen bouwen en werden de Hollanders de „vrachvaarders van Europa”.

In den loop der eeuwen heeft de Nederlandsche haringvisscherij, in het bijzonder tengevolge van de talloze zeeoorlogen, vele moeilijkheden ondervonden, waarvan het bedrijf zich telkens wist te herstellen. In de 18e eeuw brak evenwel een periode van achteruitgang aan, welke tot ongeveer 1860 voortduurde. Na 1860 volgde een tijdperk van grooten bloei, waaraan omstreeks 1920/30 een einde kwam.

De visscherij op *versche zeevisch* heeft zich, tengevolge van de groote bederfelijkheid van het product, eerst tegen het einde van de 19e eeuw kunnen ontwikkelen, en wel enerzijds als gevolg van het gebruik van ijs als conserveermiddel, en anderzijds als gevolg van de snelle

ontwikkeling van het snelvervoer te land. Daardoor werd het mogelijk, ook versche zeevisch in behoorlijken toestand op groter afstand van de kust te verkoopen.

Een globalen indruk van de economische beteekenis van de Nederlandsche zeevisscherij verschaffen onderstaande cijfers van de waarde van den aanvoer en den uitvoer.

Nederlandsche zeevisscherij.

	Productie	Uitvoer
1938	f 14.325.000	f 9.768.000
1937	„ 15.582.000	„ 11.512.000
1936	„ 13.507.000	„ 8.835.000

De groothandelswaarde van de productie bedroeg in bovenstaande jaren dus ongeveer 15 miljoen gulden per jaar. De uitvoer, die ruim 1 pCt. van den totalen Nederlandschen uitvoer bedroeg, leverde jaarlijks ongeveer 10 miljoen gulden aan deviezen op.

De structuur van de Nederlandsche zeevisscherij.

De Nederlandsche zeevisscherij omvat verschillende takken van „visscherij, welke onderlinge beteekenis blijkt uit de volgende tabel:

Productie en opbrengst der Nederlandsche zeevisscherij.

	1938		1937	
	in duiz. kg.	in duiz. gld.	in duiz. kg.	in duiz. gld.
Haringdrijfnetvisscherij	81.571	7.212	102.198	8.248
Beugvisscherij	—	—	19	7
Trawlvisscherij	47.130	6.920	44.814	7.210
Snurrevaadvisscherij	1.225	193	697	117
Totaal	129.926	14.325	147.728	15.582

De eeuwenoude *haringdrijfnetvisscherij* heeft zich dus als belangrijkste tak van zeevisscherij kunnen handhaven. Zij wordt in hoofdzaak op de Noordzee uitgeoefend met voornamelijk motorloggers, een scheepstype, dat voor dezen tak van visscherij bijzonder geschikt is¹⁾.

Deze gebruiken drijfnetten, welke eenige kilometers lang zijn en verticaal in zee drijven. Het eigenlijke vangen heeft plaats, doordat de haring met de kieuwen in het net verstrikt raakt. Aan boord wordt de haring uit het net geschud, levend gekaakt, daarna gezouten en in kantjes verpakt. Dit wijst reeds op het arbeidsintensieve karakter van de haringdrijfnetvisscherij: elke logger heeft een bemanning van 15 of 16 koppen. De „haringteelt” vindt plaats van Mei tot December; de overige maanden van het jaar worden de loggers, met uitzondering van een betrekkelijk gering aantal, opgelegd.

De *beugvisscherij* is eveneens een eeuwenoude tak van visscherij. Met van haken voorziene, kilometerslange lijnen, waarmede vrijwel uitsluitend rondvisch (kabeljauw, schelvisch, enz.) wordt gevangen, geschiedde deze op de Noordzee, doch na de opkomst en de steeds toenemende intensiteit van de trawlvisscherij nam de vischstand op de Noordzee dermate af, dat de beugvisscherij reeds jaren niet meer rendabel is en na 1937 werd gestaakt.

De *trawlvisscherij* heeft zich in de eerste decennia van deze eeuw snel ontwikkeld tot een belangrijken tak van bedrijf. De hiervoor gebruikte stoom- en motorvaartuigen werken met een trawl- of schrobnet, dat door het vaartuig over den zeebodem wordt gesleept. In tegenstelling met de logger moet de trawler over een groote trekkracht beschikken en heeft daardoor meer het karakter van sleepboot.

De trawlvisscherij werd door de Nederlandsche reeders in de afgelopen decennia in hoofdzaak op de Noordzee uitgeoefend. Wel werd eenige malen de trawlvisscherij in verder afgelegen zeeën uitgeoefend, doch in tegenstel-

ling tot de omliggende landen heeft de Nederlandsche reederij daarmede geen commercieele resultaten weten te bereiken.

De *snurrevaadvisscherij* is een voor Nederland betrekkelijk nieuwe tak van visscherij, welke met een (zeevisch-)zegen geschiedt. De Denen passen deze wijze van zeevisscherij reeds vele jaren, met zeer gunstige resultaten, toe. Behalve door de gunstige commercieele resultaten wordt deze wijze van visscherij gekenmerkt door het niet medevangen van de te kleine visch, welke nog niet aan de voortplanting heeft deelgenomen, hetgeen de vischstand ten zeerste bevordert. Het is echter een zeer moeilijke visscherij, welke hooge eischen stelt aan de bekwaamheid van den visscher, doch ook voor de Nederlandsche visscherij nog aanzienlijke mogelijkheden biedt.

Aanvoerhavens van beteekenis zijn, blijkens onderstaande gegevens, IJmuiden, Scheveningen en Vlaardingen.

Aanvoer van zeevisch in 1938.

	Drijfnettharing		Trawlvisch	
	in duiz. kg.	in duiz. gld.	in duiz. kg.	in duiz. gld.
IJmuiden	25.130	2.072	43.770	6.211
Scheveningen	30.518	2.629	1.750	397
Vlaardingen	25.923	2.510	—	—
Overige plaatsen	—	—	1.608	312
Totaal	81.571	7.211	47.128	6.920

De drijfnettharing wordt ongeveer gelijkelijk over IJmuiden, Scheveningen en Vlaardingen aangevoerd, waarvan Vlaardingen in dit opzicht de oudste en bekendste plaats is. De aanvoer van trawlvisch is vrijwel uitsluitend te IJmuiden geconcentreerd, van waaruit deze versche zeevisch per spoor en per auto door den groothandel snel over het geheele land kan worden gedistribueerd.

Economische problemen der Nederlandsche haringdrijfnetvisscherij.

De situatie van de haringdrijfnetvisscherij gedurende de laatste 10 jaren is enerzijds af te leiden uit veranderingen in den afzet, anderzijds uit wijzigingen bij het productie-apparaat zelve.

Met betrekking tot de opbrengstzijde blijkt uit achterstaand afgedrukte tabel A, dat ook de haringdrijfnetvisscherij met de conjunctureele prijsdaling heeft te kampen gehad: de prijs per kante pek- en steurharing daalde van f 17.71 in 1930 tot f 8.18 in 1934.

Deze rigoureuze prijsdaling van pek- en steurharing is echter ten deele eveneens te verklaren uit de ernstige moeilijkheden, welke de uitvoer van pek- en steurharing ondervond. Immers de Nederlandsche haringdrijfnetvisscherij is een typisch exportbedrijf: ongeveer 60 à 70 pCt. van de productie wordt geëxporteerd. De uitvoermoeilijkheden komen echter niet zoozeer tot uitdrukking in het beloop van de totale uitgevoerde hoeveelheid, als wel in dat van den uitvoer naar de verschillende landen afzonderlijk. In het bijzonder het verloren gaan van het Duitsche afzetgebied na 1931 valt op. Vóór 1932 ging ongeveer 60 pCt. van den totalen uitvoer naar Duitschland. Dit percentage is evenwel in weinige jaren tijds gedaald tot minder dan 15 pCt. Nochtans hebben de Nederlandsche haringexporteurs de totale hoeveelheid van den uitvoer ongeveer op het oude peil weten te houden, en wel door nieuwe afzetgebieden te zoeken in België en verder afgelegen landen. De moeilijkheden van den haringuitvoer waren echter niet alleen een gevolg van de daling van de koopkracht, doch mede van de felle internationale concurrentie, het streven naar zelfvoorziening en de snelle opkomst van de trawlharingvisscherij, welke, in het bijzonder in Duitschland, naast de drijfnettharingvisscherij een belangrijke plaats ging innemen.

¹⁾ Zie mijn artikel in het weekblad „De Visscherijwereld” van 25 April 1941 „De logger 1866—1941”.

TABEL A.
Nederlandsche Haringdrijfnetvisserij ¹⁾.

Jaar	Aanvoer		Opbrengst per kantje pekel- en steurharing in gld.	Aantal vaartuigen in bedrijf				Aanvoer per vaartuig per seizoen in duiz. kg netto	Totale bemanning
	in duiz. kg netto	in duiz. gld.		stoom	motor	zeil	totaal		
1938	81.571	7.211	8,77	44	201	—	245	333	3.553
1937	102.198	8.249	8,18	44	203	—	247	414	3.540
1936	76.266	7.281	9,17	40	203	—	243	314	3.427
1935	52.816	4.802	8,86	36	173	—	209	253	2.959
1934	68.346	5.586	8,19	43	191	—	234	295	3.330
1933	56.666	5.225	8,94	38	181	—	219	259	3.084
1932	50.778	6.154	11,59	39	191	—	230	221	3.229
1931	73.069	8.652	11,29	60	227	—	287	255	4.085
1930	68.580	12.762	17,71	61	229	2	292	235	4.163
1929	72.783	13.243	17,38	58	207	10	275	265	3.917
1928	70.378	12.066	16,39	59	157	68	284	248	4.009
1927	59.001	10.194	17,28	59	70	196	325	181	4.501
1926	50.700	9.333	18,41	58	41	284	383	132	5.234
1925	38.251	9.429	24,61	61	38	331	430	89	5.852
1924	60.776	13.010	21,35	55	30	315	400	152	5.465

Uitvoer van pekel- en steurharing

Jaar	Totaal		Waarvan (in duiz. kg netto) naar:		
	in duiz. kg netto	in duiz. gld.	Duitschland	België	Overige landen
1938	49.927	5.477	6.411	16.192	27.324
1937	57.404	6.869	9.062	14.977	33.365
1936	45.002	5.339	5.438	14.185	25.379
1935	35.861	4.049	6.126	13.753	15.982
1934	42.098	4.944	10.818	13.999	17.281
1933	39.281	5.319	14.191	13.348	11.742
1932	40.102	6.174	18.674	12.206	9.222
1931	54.213	10.083	33.823	11.642	8.748
1930	49.784	12.117	27.968	11.404	10.412
1929	51.594	12.164	29.262	10.987	11.345
1928	50.241	11.837	27.739	10.395	12.103
1927	44.376	10.983	26.320	10.988	6.968
1926	43.373	10.941	25.908	7.920	9.545
1925	38.366	11.655	23.073	5.291	10.002
1924	49.615	13.367	31.040	6.366	12.210

¹⁾ Gegevens ontleend aan de Jaarcijfers van de Afdeling Visserij van het Departement van Landbouw en Visserij.

Niet minder belangrijk dan de veranderingen in den afzet zijn de wijzigingen aan de zijde van het productie-apparaat. De allesbeheerschende factor was hierbij de motorisering van de visschersvloot.

Tot 1928 werd de haringdrijfnetvisserij voornamelijk uitgeoefend met zeilvaartuigen. Wel werden reeds tegen het einde van de vorige eeuw stoomloggers in bedrijf gebracht, doch hun aantal bleef beperkt, doordat aanvankelijk de expansieve markt niet noodzaakte tot mechanisatie en de stoomvaartuigen voor het kleinbedrijf, hetwelk in de haringvisserij nog steeds overheerscht, te kostbaar waren. De ruwoliemotor, welke omstreeks 1920 voor de visserij voldoende bedrijfszeker was geworden, was veel minder kostbaar, doch eerst in de hausejaren werd de draagkracht van de reederijen zodanig, dat tot verbouwing van de zeilloggers tot motorloggers kon worden overgegaan.

De voornaamste voordeelen van den motor zijn de geringere afhankelijkheid van weer en wind en de snellere heen- en thuisreis, waardoor het aantal vischreizen per seizoen ongeveer kon worden verdubbeld. De gevolgen der motorisering komen dan ook het duidelijkst tot uitdrukking in den aanvoer per vaartuig per seizoen (tabel A). De grootere aanvoer, welke over een reeks van jaren tot uitdrukking komt, is alleen te verklaren uit de motorisering. Deze vond voornamelijk plaats in 1927-1929, jaren van hoogconjunctuur, waarop onmiddellijk de conjuncturomslag volgde. Dientengevolge ging de Nederlandsche haringdrijfnetvisserij de depressie in met een aanzienlijk vergroote productie-capaciteit, gebaseerd op verwachtingen in de hausejaren, waarvan het niet in vervulling gaan ernstige verliezen voor de reeders met zich bracht. Voorts blijkt, dat de mechanisatie in de haringdrijfnetvisserij heeft geleid tot een aanzienlijke vermindering van het aantal vaartuigen en een niet onbelangrijke inkrimping van de werkgelegenheid.

Beschouwt men tenslotte de positie van de Nederlandsche haringdrijfnetvisserij met betrekking tot de toekomst, dan kan men vaststellen, dat reeds eeuwenlang een kwaliteitsproduct werd voortgebracht, dat (voor 60 à 70 pCt.) naar alle oorden van de wereld werd uitgevoerd. De pekel- en steurharing kan langen tijd worden bewaard en is een zeer voedzaam product, waarvoor de reeder in de afgelopen jaren, bij een prijs van ongeveer f 9.— per kantje met 1000 haringen, minder dan één cent per haring ontving. Het is dus tevens een zeer goedkoop voedingsmiddel, waarvoor, na afloop van de huidige oorlogsomstandigheden, ruime afzetmogelijkheden kunnen worden verwacht.

De Nederlandsche trawlvisscherij.

Voor de Nederlandsche trawlvisscherij blijken volgens tabel B, evenals voor de drijfnetvisserij, structureele wijzigingen, zoowel aan de opbrengstzijde als aan de zijde van het productie-apparaat, gedurende de laatste decennia van groote beteekenis te zijn geweest.

Met betrekking tot afzet en opbrengst valt, naast de conjuncturele prijsdaling, onmiddellijk op, dat vóór 1932 ook de Nederlandsche trawlvisscherij in belangrijke mate een exportbedrijf was. Ruim 40 pCt. van de totale productie werd uitgevoerd en bracht jaarlijks ongeveer f 7.000.000.— aan deviezen op. Na 1931 is deze uitvoer zeer snel gedaald tot minder dan 15 pCt. van de totale productie en, in tegenstelling tot den export van pekel- en steurharing, op dit lage peil gebleven. De oorzaak hiervan was het verloren gaan van de voornaamste afzetgebieden, nl. Duitschland en België, welke landen in toenemende mate tot zelfvoorziening overgingen. De totale productie kon evenwel na eenige zeer moeilijke overgangsjaren weer tot het oude peil stijgen, ten gevolge van een vergroting van den afzet in het binnenland.

TABEL B. Nederlandsche Trawlvisscherij ¹⁾.

Jaar	Aanvoer		Opbrengst per kg in gld.	Aantal vaartuigen in bedrijf		Gem. aanvoer per reisdag door stoomtrawlers	Totale bemanning
	in duiz. kg netto	in duiz. gld.		Totaal	Waarvan stoomtrawlers		
1938	47.130	6.920	0,147	458	88	1.910	2.566
1937	44.814	7.210	0,161	462	89	1.710	2.565
1936	37.721	6.070	0,161	538	85	1.450	2.802
1935	34.109	5.960	0,173	587	89	1.220	3.008
1934	32.515	6.313	0,194	586	93	1.200	2.981
1933	24.179	4.754	0,197	554	100	1.300	2.934
1932	32.088	7.329	0,228	593	131	1.060	3.293
1931	45.104	10.728	0,248	629	181	1.060	3.768
1930	50.811	13.969	0,275	658	201	980	4.197
1929	46.713	15.709	0,338	628	202	840	4.035
1928	46.490	14.550	0,313	562	176	860	3.381
1927	44.169	12.755	0,288	559	162	880	3.408
1926	38.305	11.209	0,292	595	160	860	3.408
1925	37.447	11.254	0,300	593	159	830	3.340
1924	34.807	11.132	0,319	614	155	740	3.544

Uitvoer van verse zeevisch

Jaar	Totaal		waarvan (in duiz. kg netto) naar:				
	in duiz. kg netto	in duiz. gld.	Duitschland	België	Frankrijk	Engeland	Overige landen
1938	5.310	2.015	627	1.752	1.510	925	496
1937	5.933	2.543	555	1.535	2.233	1.001	609
1936	5.227	2.060	355	1.513	2.279	567	513
1935	5.667	2.126	544	1.872	2.102	526	623
1934	7.025	2.482	668	2.679	2.386	415	877
1933	5.758	2.000	776	2.157	1.582	385	858
1932	12.648	3.554	1.604	6.725	3.387	516	416
1931	17.927	5.054	2.951	9.776	3.536	1.142	522
1930	20.587	6.669	3.777	10.364	4.092	1.756	598
1929	19.746	8.261	4.346	7.640	3.911	3.165	684
1928	18.675	7.662	3.235	7.666	3.349	3.823	602
1927	18.964	7.190	4.345	7.504	2.845	3.719	551
1926	16.623	6.230	3.695	7.471	1.042	3.595	820
1925	16.564	6.170	4.449	8.378	1.321	1.953	463
1924	15.040	6.129	3.637	7.181	1.365	2.488	396

¹⁾ Gegevens ontleend aan de Jaarcijfers van de Afdeling Visserij van het Departement van Landbouw en Visserij.

De veranderingen aan de zijde van het productie-apparaat blijken het duidelijkst uit de zeer belangrijke stijging van de vangcapaciteit per reisdag van de stoomtrawlers. Deze steeg van 740 kg per reisdag in 1924 tot 1910 kg per reisdag in 1938. De statistiek der stoomtrawlers, welke vaartuigen ruim 70 pCt. van den aanvoer van versche zeevisch verzorgen, toont in tabel B zeer duidelijk de snelle ontwikkeling in de laatste 15 jaren.

Ofschoon de totale aangevoerde hoeveelheid visch in 1937 en 1938 slechts weinig onder de aangevoerde hoeveelheid in de jaren vóór 1931 bleef, daalde het aantal in bedrijf zijnde vaartuigen van 202 in 1929 tot 89 in 1938, doordat tal van oude vaartuigen werden gesloopt en slechts ten deele vervangen door grotere vaartuigen met een groot machinevermogen.

Evenals bij de haringdrijfnetvisserij heeft dus bij de trawlvisscherij de aanschaffing van grotere en sterkere stoomtrawlers — tezamen met de motoriseering van de kustvisschersvloot — geleid tot een belangrijke beperking van het aantal schepen en een aanzienlijke inkrimping van de werkgelegenheid.

Snelvriesmethoden openen voor Nederlandsche zeevishoort nieuwe perspectieven.

Er werd reeds gewezen op het gebruik van ijs als conserveermiddel, waardoor de versche zeevisch langer houdbaar wordt en dientengevolge over groteren afstand kan worden vervoerd. Deze methode heeft echter nimmer tot geheel bevredigende resultaten geleid, doordat de kwaliteit van de visch er door achteruit gaat. In den loop der jaren heeft men dan ook tal van procédés beproefd om betere resultaten te bereiken, hetgeen tenslotte is gelukt met de, na 1930 steeds meer in toepassing gebrachte, snelvries- of diepkoelingsmethode, waarbij de visch tijdens een voorbehandeling op zeer lage temperatuur wordt gebracht en vervolgens in vriescellen op lage temperatuur wordt bewaard. Deze methode van conserveeren vond in de Vereenigde Staten van Amerika, Engeland en Duitschland spoedig op groote schaal toepassing²⁾. Daar wordt na fileeren, snelvriezen en opslag in het vrieshuis *de visch verkocht als merkartikel*. De vischafval wordt verwerkt tot vischeiwit en vischmeel. In de huishouding van den consument gaat dus geen vischafval verloren; integendeel, de verbruiker ontvangt uitsluitend het vischvleesch, versch en panklaar! Op deze wijze wordt tevens een aanzienlijke besparing op de vrachtkosten verkregen, doordat alleen het vischvleesch wordt vervoerd.

Deze snelvriesmethode vond vooral toepassing in landen met een diep achterland, zooals de Vereenigde Staten van Amerika, Canada en Duitschland. Pas daardoor werd het mogelijk de visch in verschen toestand over grooten afstand naar den verbruiker te brengen. Dit vereischt evenwel enorme investeringen, niet alleen in de snelvrieshuizen in de plaats van aanvoer. Opdat de visch den consument versch zal bereiken, moet het vervoer in speciale vriesauto's geschieden, of indien per spoor in speciale vrieswagens. Bovendien moeten in de groote verbruikscentra vriescellen aanwezig zijn, welke voor de plaatselijke voorraadvorming dienst doen, en moeten de winkeliers over goede koelcellen beschikken, opdat de consument de visch in goed bevroren toestand ontvangt. Van het snelvrieshuis in de aanvoerhaven loopt dus nog een kostbare zgn. „vriesketting” tot den verbruiker.

Het groote vaste kapitaal, belegd in vrieshuizen en vriesketting, vereischt tenslotte een onfeilbaar werkend groot- en kleinhandelsapparaat, waaraan dan ook in de genoemde landen evenveel aandacht wordt besteed als aan de snelvriesmethode zelf.

²⁾ Zie de artikelen van Mr. H. J. Onnes over de snelvriesconserveerindustrie in de E.-S. B. van 14 en 21 Mei en 25 Juni 1941.

Hier te lande wordt ook voor de visscherij de snelvriesmethode reeds toegepast, doch op beperkte schaal. Een vriesketting ontbreekt; visch als merkartikel is in Nederland nog onbekend. De snelvriesmethode biedt echter ook voor de Nederlandsche zeevisscherij belangrijke nieuwe mogelijkheden, zoowel met betrekking tot het binnenland als ten opzichte van den uitvoer.

In verband met de geringe diepte van dit land en de daardoor betrekkelijk korten afstand van de voornaamste aanvoerplaats IJmuiden, zal zij eerst goed tot haar recht kunnen komen ten aanzien van de nieuwe uitvoermogelijkheden, welke zij biedt naar Midden-Europeesche gebieden, waar een vriesketting aanwezig is. Zoowel voor de haringdrijfnetvisserij, in het bijzonder voor de maatjesharing, als voor de trawlvisscherij kunnen dus, tengevolge van de toepassing van de snelvriesmethode, in de toekomst nieuwe uitvoermogelijkheden worden verwacht, temeer, omdat alleen goede kwaliteit visch voor snelvriezen in aanmerking komt, een eisch, waaraan de Nederlandsche zeevisscherij ten volle kan voldoen.

Noorwegen als mogelijke concurrent

De nieuwe mogelijkheden, welke de snelvriesmethode voor de zeevisscherij biedt, hebben intusschen ook in Noorwegen belangstelling gevonden. In het tijdschrift „Hansa” van 14 Juni jl. vraagt de visscherij-econoom Dr. K. Vogt hiervoor de noodige aandacht. Allereerst wordt gewezen op de zeer gunstige ligging van Noorwegen ten opzichte van de belangrijkste vischgronden. Voorts blijkt de visscherij met haar nevenbedrijven ongeveer 40 pCt. van het Noorsche economische leven te beheerschen. De Noorsche zeevisscherij is echter een zuiver exportbedrijf: van de vangst van ongeveer één miljard kilogram per jaar wordt 90 pCt. uitgevoerd. Ten gevolge van den grooten afstand tot de consumptiegebieden kon deze visch tot dusver niet versch, doch slechts als zoutevisch, stokvisch en vischmeel worden uitgevoerd, waardoor de opbrengst gering was.

De mogelijkheid, om, met behulp van de snelvriesmethode, de visch in verschen toestand tot diep in het Europeesche continent te brengen, opent ook voor Noorwegen geheel nieuwe mogelijkheden, waaraan reeds thans groote aandacht wordt besteed.

Ziedaar een ernstige concurrent!

De Nederlandsche zeevisscherij heeft echter in den loop der eeuwen voldoende aanpassingsvermogen getoond om met vertrouwen de toekomst tegemoet te kunnen gaan.

A. G. U. HILDEBRANDT.

AANTEKENINGEN.

DE INDUSTRIEELE BEDRIJVIGHEID IN DE VEREENIGDE STATEN.

Het „Business Bulletin” van de „Cleveland Trust Company” van Augustus jl. bevat eenige belangwekkende gegevens over de industriele productie in de Vereenigde Staten, waarvan wij de belangrijkste, aangevuld met eenige opmerkingen, hier laten volgen.

De omvang der industriele productie evenaarde in Juli van dit jaar het hoogste in 1929 bereikte maandcijfer. Indien dit productiepeil wordt gehandhaafd, zullen de productiecijfers voor alle voorgaande jaren sedert 1916 worden overtroffen. Deze buitengewone uitbreiding van de voortbrenging stamt uit twee wortels: ten eerste de vraag naar productiemiddelen en producten der oorlogsindustrieën, en ten tweede de verhooging van de vraag naar gebruiksgoederen, voortvloeiend uit de toeneming van het nationale inkomen en — naar wij meenen hieraan te moeten toevoegen — uit een vooruitlopen van de vraag op een verwachte schaarschte aan consumptiegoederen.

De expansie kon eerst nog in beide richtingen — nl. die van de consumptiegoederenindustrie en die der productiemiddelenindustrie — tegelijk plaats vinden, daar

hiertoe voldoende arbeidskrachten en grondstoffen aanwezig waren. Geleidelijk heeft de situatie zich echter gewijzigd, zoodat begin Augustus een stadium was bereikt, waarin deze algemeene uitbreiding der productie onmogelijk was geworden.

De eischen der oorlogsindustrie zijn dermate opgevoerd, dat de consumptiegoederenindustrie in haar uitbreiding moest worden beperkt. Dit beteekent dus, dat de voortgang der expansie thans vrijwel geheel voor rekening der productiemiddelenindustrie zal komen. Behalve het feit, dat van deze verschuiving althans tijdelijk een vertraging in het tempo der expansie van de industriële bedrijvigheid het gevolg zal zijn, daar er in bepaalde sectoren van de industrie werkkrachten vrij zullen komen, die niet onmiddellijk met dezelfde efficiency aan ander werk kunnen worden gezet, brengt deze eenzijdige oriëntering op de kapitaalgoederenindustrie ook een verzwaring van het probleem der late omzetting van de oorlogseconomie in een vredeseconomie mede. Hierdoor immers hoopt zich als het ware een vraag naar consumptiegoederen op, welke zich bij het beëindigen van den oorlog op de dan aanwezige voorraden gebruiksgoederen zal concentreren. Indien de Overheid dan niet zeer krachtige maatregelen

tot prijsbeheersching neemt, zal dit kunnen leiden tot een snelle stijging van de consumptiegoederenprijzen, die, overslaande op de prijzen van de productiemiddelen voor de consumptiegoederenindustrie, een sterke hausse in dezen sector van het economische leven teweeg zal kunnen brengen. Dit te meer, daar in eersten aanleg de omschikeling van het productieapparaat op „vredesgoederen” stellig met moeilijkheden gepaard zal gaan, waardoor het aanbod van consumptiegoederen in den aanvang niet zoo snel zal toenemen, als de intensiteit van de vraag op dat oogenblik zou rechtvaardigen. Laat men onder deze omstandigheden de beslissing over het productieproces vrij, dan ontstaat een groot gevaar voor overinvestatie met den daaraan onvermijdelijk verbonden lateren terugslag.

Voorloopig echter gaat de stijging der productie, zij het soms in langzamer tempo, nog voort. Dit geldt in het bijzonder voor de vliegtuigfabricage. De maandelijkse productie bedroeg aan het eind van 1939 ongeveer 240 toestellen; aan het einde van 1940 was dit cijfer gestegen tot 640. Gedurende de eerste zes maanden van 1941 kwamen in het geheel 7.423 militaire toestellen gereed, terwijl de totale productie voor 1941 in Augustus

MAANDCIJFERS.

INDEXCIJFERS VAN NEDERLANDSCHE AANDEELEN (Centraal Bureau voor de Statistiek).

(Men zie voor de wijze van berekening der indexcijfers het Maandschrift van het C.B.S. van Maart 1925, blz. 355 e.v. en 30 April 1937, blz. 605 e.v. De lijst der fondsen, uit welke notering de indexcijfers worden berekend, ligt ter inzage op het Centraal Bureau voor de Statistiek).

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het aantal fondsen aan, waaruit het indexcijfer berekend is.

1930 = 100	Productie- middelen industrieën (29)	Consumptie- goederen industrieën (22)	Nijverheid (51)	Banken (6)	Scheepvaart- onder- nemingen (6)	Petroleum (1)	Internationale fondsen ¹⁾ (5)	Suiker (5)	Rubber (7)	Tabak (4)	Thee (5)	Indische onder- nemingen ²⁾ (29)	Algemeen index- cijfer ³⁾ (100)	Amerik. fondsen (15)
1930	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1931	72	76	74	86	55	57	51	63	51	68	65	66	70	59
1932	44	55	49	64	30	37	32	36	29	39	46	41	46	39
1933	51	59	54	72	26	44	34	35	45	38	59	49	52	36
1934	50	66	57	68	21	42	34	28	73	41	69	58	55	34
1935	46	67	55	75	21	47	38	34	80	48	65	60	55	37
1936	52	76	64	80	38	79	44	42	109	70	73	79	66	62
1937	85	108	95	103	113	108	70	64	209	92	107	120	104	76
1938	84	105	93	99	98	90	57	56	145	81	94	98	96	54
1939	86	100	92	80	94	79	45	63	132	53	84	86	90	56
Jan. '40	80.4	92.7	85.7	65.4	106.6	69.8	38.2	67.3	141.7	46.6	80.2	86.0	85.4	54.3
Febr. „	81.0	92.6	86.0	65.1	106.3	66.3	36.4	64.9	135.3	48.1	79.2	83.6	84.7	52.5
Mrt. „	82.0	96.7	88.3	64.1	110.1	64.2	35.9	64.3	132.0	46.7	78.0	82.3	85.7	52.6
April „	82.3	94.5	87.6	63.8	111.1	58.8	34.7	61.8	126.2	47.5	72.6	77.7	83.9	53.5
Sept. „ ⁴⁾	99.3	111.6	104.6	68.4	110.8	60.4	50.3	61.2	131.7	52.2	74.5	79.5	94.3	56.1
Oct. „	109.6	123.6	115.6	80.2	117.5	63.9	63.1	64.1	144.0	55.1	82.3	85.8	104.1	57.
Nov. „	113.1	130.6	120.7	84.3	127.8	75.7	65.9	74.3	170.4	65.7	103.7	102.6	112.7	69.8
Dec. „	118.0	134.5	125.1	85.1	134.2	71.4	62.3	77.9	182.4	69.7	93.9	105.4	116.1	69.7
Jan. '41	126.2	139.2	131.8	85.9	134.1	70.8	61.8	77.6	186.2	70.6	93.4	106.4	120.0	69.7
Febr. „	120.8	133.4	126.2	84.1	125.3	62.0	56.7	69.6	169.9	64.9	89.4	97.6	113.4	63.4
Mrt. „	123.0	135.8	128.5	82.1	125.6	60.0	56.8	69.9	174.0	64.9	90.7	99.0	115.1	63.8
April „	134.3	151.7	141.8	87.1	133.7	70.6	68.8	78.9	189.3	75.3	100.7	109.5	126.5	57.1
Mei „	130.2	146.2	137.1	88.3	128.6	64.7	67.6	74.5	181.3	72.4	100.1	105.2	121.6	—
Juni „	127.1	141.1	133.1	85.5	124.8	—	66.9	68.1	169.4	70.4	97.3	99.0	117.1	—
Juli „	136.9	150.2	142.8	87.7	133.7	65.8	74.8	72.5	186.2	76.0	99.1	106.4	125.6	—
Aug. „	147.0	160.3	152.7	92.2	144.9	71.2	79.2	75.4	195.2	77.9	100.2	110.9	133.6	—
Sept. „	154.1	170.7	161.3	96.3	156.3	84.1	89.1	81.4	218.2	85.2	106.0	122.1	143.0	—

1) Fondsen, die zoowel internationaal verhandelbaar zijn, als geacht kunnen worden sterk den invloed van den buitenlandschen conjunctureelen toestand te ondervinden.

Hieronder is ook het petroleumtaandeel uit de voorafgaande kolom opgenomen.

2) Hieronder zijn begrepen de aandelen uit de 4 voorafgaande kolommen.

3) Aandelen van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische ondernemingen, waaronder 3 fondsen, die niet in de voorafgaande kolommen zijn opgenomen.

4) Over de maanden Mei t/m. Augustus '40 werden geen indexcijfers berekend.

op ongeveer 20.000 toestellen werd geschat. Voor de laatste helft van het jaar zou dit dus een gemiddelde productie van ruim 2000 vliegtuigen per maand bereiken, zoodat men de productie van het eerste halfjaar bijna zou moeten verdubbelen. De opsteller van het „Bulletin” meent evenwel, dat de Amerikaansche vliegtuigindustrie daartoe in staat is. De tijd zal leeren, of hij dit juist schatte.

ONTVANGEN BOEKEN.

Handleiding voor de toepassing van de inkomsten- en loonbelasting op levens- en pensioenverzekering door H. G. Hagelen (Den Haag 1941; Moorman's Periodieke Pers N.V., 105 blz.).

Schrijver geeft een samenvatting van de Besluiten op de Winstbelasting, de Loonbelasting, de Inkomstenbelasting en de Vereveningsheffing, met de naar aanleiding daarvan verschenen resoluties, uitvoeringsvoorschriften e.d. Deze samenvatting is aangevuld met tal van praktische voorbeelden voor eenvoudige en ingewikkelde gevallen.

Hoofdstukken der economie door J. van Zwijndrecht. No. 1 Waarde en prijsinkomensverdeling. (Groningen-Batavia 1941; J. B. Wolters' Uitgevers-Maatschappij N.V. Prijs ing. f 3.05, geb. f 3.25, 211 blz.).

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Afval. Nadere voorschriften inzake inzameling en verwerking van „oude materialen en afvalstoffen” met betrekking tot menselijk haar. (E.V. 3/10/41, pag. 1472; Stct. No. 187).

Hazel- en walnoten. Bepalingen inzake toewijzingsquota voor hazel- en walnoten aan winkeliers en verwerkende industrieën. (E.V. 26/9/41, pag. 1431; Stct. No. 181).

Houtskool. Zonder vergunning van den Directeur van het Rijksbureau voor Hout is het verboden hout tot houtskool te verwerken. (E.V. 26/9/41, pag. 1431; Stct. No. 183).

Machines en apparaten. Ingevolge de IJzer- en Staalbeschikking No. 7 is ieder verplicht vóór of op 1 October 1941 aan het Rijksbureau voor IJzer en Staal opgave te doen van alle zich in zijn bezit bevindende machines, apparaten en installaties, voorzover deze in een bij deze beschikking behorende lijst worden genoemd en voorzover zij reeds gedurende het jaar 1939 zijn eigendom waren en gedurende dat jaar minder dan 15 dagen in normaal gebruik zijn geweest. De opgegeven machines — voor hoeveelheden tot een gewicht van 100 kg geldt deze verplichting niet — moeten vóór 31 December 1941 als schrot worden verkocht aan den georganiseerden handel tegen daarvoor vastgestelde maximumprijzen.

In bijzondere gevallen kan dispensatie van deze verplichting worden verleend. (E.V. 26/9/41, pag. 1430; Stct. No. 185).

Metalen. Alle geheel of gedeeltelijk uit ijzer, staal of non-ferrometalen vervaardigde voorwerpen worden aangewezen als distributiegoederen, voorzover zij dit niet reeds waren.

Nadere mededeeling met betrekking tot de uitvoering van de beschikking inzake ijzer- en staalbesparing. Aanwijzingen inzake de noodzakelijke toepassing van vervangingsmaterialen, door de steeds afnemende hoeveelheden non-ferrometalen. (E.V. 3/10/41, pag. 1477/78; V.B. No. 40).

Oorlogsschade. Nieuwe regeling betreffende de vergoeding van na 15 September 1941 ontstane oorlogsschade aan huisraad. (E.V. 26/9/41, pag. 1433; Stct. No. 182).

Prijzregelingen. Nadere prijsvoorschriften inzake hooi en stroo, mosselen, doorberekening molestverzekering, en pluimvee. (E.V. 26/9/41, pag. 1430; Stct. Nos. 179, 184 en 185).

Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot consumptie-aardappelen, gevogelte; consumptiemelk en melkproducten, kaas, mosselen en mosselproducten, vastebrandstoffen en walsproducten. (E.V. 3/10/41, pag. 1473/74/75/76/77; Stct. Nos. 189 en 191).

Rijst. Verplichte inlevering van rijstvoorraden bij de Nederlandsche Meelcentrale. (E.V. 26/9/41, pag. 1431; Stct. No. 181).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Mededeelingen inzake het deugdelijk bewaren van aardappelen door telers; inzonderheid met betrekking tot fabrieksaardappelen. Nader regeling inzake pootaardappelen met betrekking tot classificatie der verscheidene rassen. (E.V. 3/10/41, pag. 1473).

Bloembollen. Mededeelingen inzake de steunverleening aan bloembollentelers, -handelaren, -veilingen en -exporteurs. (E.V. 3/10/41, pag. 1473; Stct. No. 189).

Hooi en Stroo. Regeling van den handel, de prijzen en het verbruik van hooi en stroo. (Hooi- en Stroobesluit 1941). (E.V. 26/9/41, pag. 1431; Stct. No. 181).

Kaas. Voorschriften inzake de samenstelling van korstloze kaas. (E.V. 26/9/41, pag. 1432; Stct. No. 182).

Puf en nest. Nadere regeling van den aanvoer, handel, verwerking en het vervoer van puf en nest. (Puf- en Nestbesluit 1941). (E.V. 26/9/41, pag. 1432; Stct. No. 181).

Slachtvee. Instelling van een verplichte levering van slachtschapen kan, in verband met den onbevredigenden aanvoer, binnenkort worden verwacht. (E.V. 26/9/41, pag. 1431/32).

Vleesch. Het verhandelen en vervreemden van vleesch en vleeschwaren, afkomstig van een slachting verricht in strijd met eenig slachtverbod, is verboden. (E.V. 26/9/41, pag. 1432; Stct. No. 181).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Med. Bk.	Disc. Wiss.	2 1/2	28	Juni	'41	Lissabon	4	31	Mrt.	'41
	Bel. Bl. Eff.	3 1/2	28 <td>Aug.</td> <td>'39</td> <td>Londen</td> <td>2</td> <td>26 <td>Oct.</td> <td>'38</td> </td>	Aug.	'39	Londen	2	26 <td>Oct.</td> <td>'38</td>	Oct.	'38
	Versch. in R.C.	3 1/2	28 <td>Aug.</td> <td>'39</td> <td>Madrid</td> <td>4</td> <td>28 <td>Nov.</td> <td>'38</td> </td>	Aug.	'39	Madrid	4	28 <td>Nov.</td> <td>'38</td>	Nov.	'38
Athene		5	21 <td>Juli</td> <td>'41</td> <td>N.-York F.R.B.</td> <td>1</td> <td>27 <td>Aug.</td> <td>'37</td> </td>	Juli	'41	N.-York F.R.B.	1	27 <td>Aug.</td> <td>'37</td>	Aug.	'37
Batavia		3	14 <td>Jan.</td> <td>'37</td> <td>Oslo</td> <td>4 1/2</td> <td>21 <td>Sept.</td> <td>'39</td> </td>	Jan.	'37	Oslo	4 1/2	21 <td>Sept.</td> <td>'39</td>	Sept.	'39
Belgrado		5	1 <td>Febr.</td> <td>'35</td> <td>Parijs</td> <td>1 1/2</td> <td>17 <td>Mrt.</td> <td>'41</td> </td>	Febr.	'35	Parijs	1 1/2	17 <td>Mrt.</td> <td>'41</td>	Mrt.	'41
Berlijn		3 1/2	9 <td>Apr.</td> <td>'40</td> <td>Praag</td> <td>3</td> <td>1 <td>Jan.</td> <td>'36</td> </td>	Apr.	'40	Praag	3	1 <td>Jan.</td> <td>'36</td>	Jan.	'36
Boekarest		3	12 <td>Sept.</td> <td>'40</td> <td>Pretoria</td> <td>3 1/2</td> <td>15 <td>Mel</td> <td>'36</td> </td>	Sept.	'40	Pretoria	3 1/2	15 <td>Mel</td> <td>'36</td>	Mel	'36
Brussel		2 1/2	12 <td>Jan.</td> <td>'40</td> <td>Rome</td> <td>4 1/2</td> <td>18 <td>Mel</td> <td>'33</td> </td>	Jan.	'40	Rome	4 1/2	18 <td>Mel</td> <td>'33</td>	Mel	'33
Boedapest		3	22 <td>Oct.</td> <td>'40</td> <td>Stockholm</td> <td>3 1/2</td> <td>17 <td>Mel</td> <td>'40</td> </td>	Oct.	'40	Stockholm	3 1/2	17 <td>Mel</td> <td>'40</td>	Mel	'40
Calcutia		3	28 <td>Nov.</td> <td>'35</td> <td>Tokio</td> <td>3.5</td> <td>21 <td>Juli</td> <td>'41</td> </td>	Nov.	'35	Tokio	3.5	21 <td>Juli</td> <td>'41</td>	Juli	'41
Haelsingfors		4	3 <td>Dec.</td> <td>'34</td> <td>Warschau</td> <td>4 1/2</td> <td>18 <td>Dec.</td> <td>'37</td> </td>	Dec.	'34	Warschau	4 1/2	18 <td>Dec.</td> <td>'37</td>	Dec.	'37
Kopenhagen		4	15 <td>Oct.</td> <td>'40</td> <td>Zwits. Nat. Bk.</td> <td>1 1/2</td> <td>25 <td>Nov.</td> <td>'36</td> </td>	Oct.	'40	Zwits. Nat. Bk.	1 1/2	25 <td>Nov.</td> <td>'36</td>	Nov.	'36

1) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS

Londen *)		N. York *)		A'dam *)		Londen *)	
30 Sept. 1941	23 1/2	—	30 Sept. 1941	2125	168/—	—	—
1 Oct. 1941	23 1/2	—	1 Oct. 1941	2125	168/—	—	—
2 „ 1941	23 1/2	—	2 „ 1941	2125	168/—	—	—
3 „ 1941	23 1/2	—	3 „ 1941	2125	168/—	—	—
4 „ 1941	23 1/2	—	4 „ 1941	2125	168/—	—	—
6 „ 1941	23 1/2	—	6 „ 1941	2125	168/—	—	—
7 „ 1940	23 1/2	3 3/4	7 „ 1940	2125	168/—	—	—
23 Aug. 1939	18 1/2	37 1/4	23 Aug. 1939	2110	148/6 1/2	—	—

*) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.

*) In guildens per kg 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN IN 1000 GULDEN NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT. (met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug.	'40	Turksche	—	—	—
Zw. Francs	43.56	11 Oct.	'40	Ponden	1.45 1/2	29 Dec.	'39
Fr. Francs	3.77	6 Mrt.	'41	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov.	'40
Lires	9.91	3 Juli	'41	Pengoe (Hongarije)	—	—	—
Deensche Kr.	36.37	17 Febr.	'41	(oude schuld)	36.52	20 Dec.	'40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec.	'40	Pengoe	—	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug.	'40	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec.	'40
Finsche Mark	3.82	2 Juli	'41	Zloty (Polen)	—	—	—
Dinar (Joego-Slavie)	—	—	—	(oude schuld)	35.00	28 Jan.	'41
(oude schuld)	3.43	16 Aug.	'40	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr.	'41
Dinar	—	—	—	Lel	1.28	24 April	'41
(nwe. schuld)	3.77	1 Juli	'41	Slow. Kr.	6.48	10 Juni	'39

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
 Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
30 Sept. 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
1 Oct. 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
2 " 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
3 " 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
4 " 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
6 " 1941	1.88 ^{3/8}	30.14	43.67	44.85 ^{1/2}	3.81 ^{1/2}
Laagste d.w.	1.88 ^{3/8}	30.14	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ^{3/8}	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	29/9—4/10 '41 Laagste	4/10 '41 Hoogste	4 Oct. 1941	22—27 Sept. '41 Laagste	27 Sept. 1941 Hoogste
Officieel:						
New York	\$ p. £	4.02 ^{1/2}	4.03 ^{1/2}	4.03	4.02 ^{1/2}	4.03 ^{1/2}
Paris	Fr.p. £	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr.p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47
Buenos Aires	Pes.p. £	16.95 ^{1/2}	17.13	17.04 ^{3/4}	16.95 ^{1/2}	17.13
Niet-Officieel:						
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr.p. £	—	—	—	—	—
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. £	—	—	—	—	—
Hongkong	P.p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	T£ p. £	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	—	—	—	—	—
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.03	3.03	3.03	3.03	3.03
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Paris (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
30 Sept. 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
1 Oct. 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
2 " 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
3 " 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
4 " 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
6 " 1941	4.03 ^{1/8}	2.30	—	—
7 Oct. 1940	4.03 ^{1/8}	—	40.00	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ^{0/8}	23.81 ^{1/4}	40 ^{0/16}

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Sept. 1941	30 Sept. 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f 4.523.030,81
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	„ 165.203,—	„ 471.645,03
Voorschotten op ultimo Aug. 1941 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	„ 3.224.422,66	„ 3.224.422,66
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	—	—
Idem voor Suriname ¹⁾	„ 140.152.028,67	„ 140.124.573,53
Idem aan Curaçao ¹⁾	„ 7.233.870,24	„ 7.273.872,74
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	„ 265.902,28	„ 315.937,28
Daggeldleningen tegen onderpand	„ 64.874.541,91	„ 60.310.710,90
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	„ 72.242.506,91	„ 78.903.173,88
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	„ —	„ —
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	„ 24.528.139,30	„ 31.006.278,45
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 15.000.000,—	f —
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	„ 522.843,43	„ —
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	„ —	„ —
Schatkistbiljetten in omloop	„ 131.451.000,—	„ 131.439.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 1685.300.000,— ²⁾	„ 1725.400.000,— ²⁾
Daggeldleningen	„ —	„ —
Zilverbons in omloop	„ 95.415.118,50	„ 96.673.104,50
Schuld op ultimo Aug. 1941 aan de gemeenten weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	„ —	„ —
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	„ 176.740,46	„ 973.626,95
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	„ 163.731.133,27	„ 167.557.092,83
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	„ 32.892.531,93	„ 32.782.531,93
Id. aan div. instellingen ¹⁾	„ 344.325.029,20	„ 343.593.376,80

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 57.000.000,— ³⁾ Idem f 61.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 6 October 1941.

Activa.		
Binnenl. Wissel. (Hfdbank. f)	82.000.000	
Promessen, enz. (Bijbank. „)	—	
	Agentsch. „	100.049
		f 82.100.049
Papier op het Buitenland	f 629.936.568	
AF: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—	629.936.568
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand (Hfdbank. f)	135.277.153 ¹⁾	
	Bijbank. „	2.149.694
	Agentsch. „	26.790.828
		f 164.217.675
Op Effecten enz.	f 163.906.354 ¹⁾	
Op Goederen en Ceelen	„ 311.321	
		„ 164.217.675 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	„ 12.410.197	
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.023.490.448	
Zilveren munt, enz.	„ 7.930.804	1.031.421.252
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 53.318.165	
Gebouwen en meubelen der Bank	„ 4.000.000	
Diverse rekeningen	„ 200.356.479	
		f 2.177.760.385
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	
Reservefondsen	„ 5.368.354	
Bijzondere reserves	„ 16.583.835	
Pensioenfonds	„ 11.735.727	
Bankbiljetten in omloop	„ 1.915.391.370	
Bankassigatiën in omloop	„ 17.717	
Rek.-Courant van het Rijk saldo's	f 204.070.098	204.070.098
Van anderen	„ —	4.593.284
Diverse rekeningen	„ —	f 2.177.760.385
Beschikbaar metaalsaldo	f 186.858.633	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	„ 467.146.580	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	„ 79.000.000	
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 55.341.825	

Voornaamste posten in deuzende guldens.

Data	Gouden munt en ¹⁾ muntmater.	Circulatie	Andere opetsobh. schulden	Betaal-saldo	Dek-kings-perc.
6 Oct. '41	1.023.490	1.915.391	204.088	186.859	50±
29 Sept. '41	1.023.436	1.893.718	190.731	200.816	50±
22 " '41	1.023.363	1.852.487	209.278	209.263	50±
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
6 Oct. '41	82.100	79.000	164.218	629.937	200.356
29 Sept. '41	67.652	61.000	170.818	590.222	219.051
22 " '41	71.652	65.000	166.921	567.915	208.624
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

¹⁾ Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Disc. and Advances	Other securities	Securities
2 Oct. '41	1.872	671.393	58.847	4.603	20.702	—
25 Sept. '41	1.768	669.739	60.593	5.141	20.597	—
19 " '41	—	669.400	60.800	—	21.100	—
11 " '41	—	669.400	60.800	—	21.100	—
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334	—
Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other		
2 Oct. '41	129.058	10.637	133.916	52.239	60.415	30.7
25 Sept. '41	120.223	10.799	127.629	51.522	61.924	32.6
19 " '41	125.400	9.300	133.800	53.000	62.360	31.8
11 " '41	125.400	9.300	133.800	53.000	62.360	31.8
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26.0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposito's.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
 (in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
25 Sept. '41	32.123	580	15.415	2.105	43.984	3.543	2.026
18 " '41	31.899	567	15.540	2.060	43.631	3.586	2.182
11 " '41	31.590	576	15.371	2.007	43.465	3.579	1.831
4 " '41	31.802	576	15.710	1.997	43.190	3.583	2.643
28 Aug. '41	31.357	577	15.847	1.939	42.627	3.602	2.813
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1940 het Jaarregister 1940, laatste bladzijde.)

Aardappelen (1304) 57, ('14) 216, ('19) 287, ('20) 299, ('23) 345, ('28) 411, ('30) 436, ('35) 497, ('38) 535, ('39) 548, ('40) 560, ('42) 585	Grafische Industrie .. (1303) 46, ('05) 74, ('13) 205, ('35) 496	Radiohandel .. (1305) 74
Aardolieproducten (zie ook Brandstoffen, Motor) .. (1302) 31, ('09) 147, ('14) 215, ('16) 249, ('19) 287, ('20) 299, ('22) 328, ('23) 345	Granen .... (1319) 287, ('38) 535, ('40) 560	Rantsoenering materialen .. (1325) 372, ('42) 585
Afval .. (1311) 174, ('13) 205, ('14) 215, ('16) 248, ('19) 287, ('21) 311, ('23) 345, ('27) 398, ('32) 461, ('38) 535, ('40) 559/61, ('42) 585	Gras .. (1339) 549	Riet .. (1338) 535
Alcoholhoudende dranken (1308) 128, ('12) 191, ('19) 287, ('38) 535, ('40) 560	Griendhout .. (1338) 536	Rijst .. (1342) 585
Appelen .. (1311) 174	Grit .. (1316) 248	Rubber .. (1335) 496, ('38) 535, ('41) 573
Arbeidsdienstplicht .. (1313) 205	Groenten .. (1330) 436, ('39) 549	Rundvee .. (1304) 57, ('06) 93
Arbeidsvoorwaarden .. (1303) 46, ('06) 92, ('08) 128, ('09) 147, ('11) 173, ('13) 205, ('16) 248, ('25) 372, ('29) 423, ('30) 436, ('40) 559/61, ('41) 573	Grondbelasting .. (1304) 57	Rijwielfanden .. (1312) 190/91, ('16) 249
Autobevrachtingsdienst .. (1306) 93	Harsen e.d. .... (1325) 372	Saffraan .. (1340) 560
Bakkerij .. (1328) 410, ('38) 535, ('40) 559	Honing .. (1338) 535	Schapen .. (1306) 33, ('14) 175, ('16) 249, ('42) 585
Batterijen .. (1303) 46	Hooi .... (1307) 107, ('14) 216, ('30) 436, ('35) 497, ('42) 585	Scheepvaart..... (1311) 173, ('14) 215/16, ('16) 249, ('19) 287
Belasting (1304) 57, ('05) 75/76, ('07) 108/09, ('12) 191, ('14) 216, ('17) 263, ('25) 372, ('28) 411, ('40) 561	Hotels, restaurants enz. (1308) 128, ('16) 248, ('39) 549, ('40) 560	Schoenindustrie .... (1308) 128, ('16) 249, ('20) 299
Benzine .. (1302) 31, ('07) 107	Hout (1304) 56, ('11) 173, ('14) 215, ('19) 287, ('24) 357, ('28) 410, ('38) 535, ('40) 560, ('41) 573, ('42) 585	Schuldbrieven aan toonder .... (1314) 216
Betalingsverkeer m. h. buitenland (1304) 57, ('05) 75, ('07) 108, ('16) 249, ('17) 263, ('30) 436, ('34) 485, ('39) 549, ('40) 561, ('41) 573	Houtleert .. (1311) 174	Schuldenaren Bescherming .. (1306) 92
Bier (1308) 28, ('12) 191, ('28) 411, ('38) 535	Huurprijzen .. (1303) 46, ('21) 311	Slachtgevoegelte .... (1316) 249, ('19) 287, ('40) 561
Bindtouw .. (1314) 216, ('23) 345, ('35) 497, ('39) 548	Hypotheekwezen .. (1304) 57	Slachtvee (1304) 56, ('07) 108, ('11) 174/75, ('12) 190, ('14) 216, ('22) 328, ('23) 345, ('25) 372, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 497, ('39) 549, ('42) 585
Binnenvaart (1316) 249, ('18) 273, ('25) 373, ('35) 497, ('39) 549, ('40) 560	Inkomstenbelasting .. (1327) 398, ('40) 561	Sleepvaart .. (1314) 215
Bloembollencultuur .. (1302) 31, ('03) 46, ('19) 287, ('38) 535, ('42) 585	Invoerrechten (1304) 56, ('05) 74/75, ('08) 128	Specerijen .. (1304) 56, ('06) 92, ('12) 189, ('16) 249
Bloemkweekerij .. (1306) 92, ('11) 174	Ilkwt .. (1314) 215	Spertijden..... (1316) 249, ('40) 560
Boschbouw (1311) 174, ('24) 357, ('40) 560	IJzer en staal (1304) 56, ('07) 107, ('08) 128, ('09) 147, ('13) 205, ('18) 273, ('22) 328, ('23) 345, ('24) 357, ('28) 411, ('32) 461, ('35) 496, ('40) 560, ('42) 585	Steenroeven .. (1311) 173, ('24) 357
Boomkweekerij (1305) 75, ('15) 233, ('24) 357, ('40) 560	Jachtwezen .. (1324) 357	Stroo (1307) 107, ('14) 216, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 497, ('40) 561, ('42) 585
Boter .... (1303) 46, ('04) 57, ('06) 92/93, ('14) 216, ('16) 249, ('18) 273, ('30) 436	Joodsch vermogen (1339) 549, ('40) 560	Suikerindustrie .. (1322) 328
Bouwmaterialen (1303) 46, ('05) 74, ('07) 107, ('12) 189, ('14) 215, ('16) 249, ('24) 357, ('38) 535, ('40) 551	Jute .. (1305) 74, ('11) 173	Surrogaten (1306) 92, ('14) 216, ('15) 233, ('30) 436
Brandstoffen, Motor- .. (1302) 31, ('03) 46, ('05) 74/75, ('07) 107, ('08) 127, ('09) 147, ('16) 249, ('25) 372, ('40) 560	Kaas (1305) 75, ('06) 93, ('12) 191, ('42) 585	Tabaksproducten (1304) 56, ('14) 216, ('16) 249, ('17) 262, ('19) 287, ('25) 372, ('32) 461
Brandstoffen, Vaste .. (1304) 56, ('12) 191, ('13) 205, ('40) 560, ('42) 585	Keramische Industrie (1307) 107, ('13) 205	Textielindustrie .. (1320) 299
Brood .. (1314) 216, ('38) 535	Klompn .. (1312) 189	Thee .. (1308) 128, ('14) 216
Buitenlandse handel (1302) 31, ('11) 173, ('12) 189, ('14) 215, ('15) 233, ('22) 328, ('34) 485, ('38) 535	Koffie (1306) 92, ('08) 129, ('14) 216, ('15) 233	Tuinbouw (1302) 30/31, ('05) 75, ('06) 92, ('11) 175, ('12) 189/90, ('14) 216, ('16) 249, ('18) 273, ('19) 287, ('20) 299, ('23) 345, ('30) 436
Cacao .... (1314) 216, ('17) 262, ('35) 497	Kunstmest (1312) 189/91, ('18) 273, ('28) 411	Turf .... (1311) 174, ('16) 249, ('35) 496, ('38) 535
Carbolineum .. (1311) 174	Kunstzijde .. (1311) 173, ('40) 560	Varkens .. (1304) 57, ('06) 93, ('12) 190, ('16) 249, ('23) 345, ('25) 372, ('40) 561
Carton .. (1321) 311, ('34) 485	Kurk .. (1324) 357, ('28) 410	Vaten .. (1307) 107
Chemische producten (1307) 107, ('24) 357, ('25) 372, ('28) 410	Landbouw .. (1302) 31, ('04) 57, ('05) 75, ('06) 92/93, ('07) 107/08, ('11) 175, ('12) 189, ('14) 216, ('17) 262, ('18) 273, ('19) 287, ('20) 299, ('22) 328, ('23) 345, ('24) 357, ('25) 372, ('28) 411, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 496/497, ('38) 535, ('39) 549, ('40) 560, ('42) 585	Veeboekje .. (1306) 96
Cichorei .. (1306) 94	Landbouwgrond (1302) 31, ('09) 147, ('22) 328, ('28) 411, ('40) 560	Veevoeder .. (1304) 53, ('17) 262, ('21) 311, ('24) 357, ('38) 535, ('39) 549, ('42) 585
Commissarissenbelasting .. (1325) 373	Landbouwinventarisatie (1304) 57, ('25) 372	Verreieningscertificaten .. (1305) 77
Conserven .. (1323) 345	Lederindustrie (1314) 215, ('22) 328, ('39) 548	Verf (1312) 184, ('19) 287, ('21) 311, ('23) 345, ('28) 410, ('38) 535
Crisisvoerwv .. (1305) 74	Linoleumindustrie .. (1303) 46, ('14) 215, ('16) 248	Vermogensbelasting .. (1314) 219, ('40) 561
Crisisproducten (1302) 30, ('03) 46, ('04) 57, ('05) 74	Liquidatiebesluit .. (1340) 561	Vervoerswezen (1305) 75, ('06) 93, ('07) 109, ('09) 147, ('11) 173, ('19) 287, ('20) 299, ('25) 373, ('28) 411, ('30) 436/37
Cyclostyle .. (1334) 485	Lompen, enz. .... (1304) 56, ('06) 92	Verwarmingsbedrijf (Centraal) .. (1329) 423
Deviezenverkeer, Regeling (1304) 57, ('07) 109, ('12) 191, ('14) 216, ('16) 249, ('17) 263, ('18) 273, ('25) 372, ('28) 411, ('30) 436, ('40) 561, ('41) 573, ('42) 585	Looistoffen .. (1319) 287	Verwerkende Industrieën (1303) 46, ('07) 107, ('13) 205, ('14) 215, ('16) 248/49, ('28) 410, ('40) 560
Diamant .. (1328) 410	Loonbelasting (1304) 57, ('07) 108, ('12) 191, ('35) 497	Verzekering .. (1304) 57, ('25) 372
Distributiebescheiden (1306) 93, ('40) 551	Luchtpostverkeer .. (1305) 75	Vetsmelters .. (1304) 57
Dividendbelasting .. (1330) 436	Margarine .. (1306) 92, ('14) 216, ('30) 436, ('35) 496	Vijandelijk vermogen (1335) 497, ('38) 535, ('41) 573
Dividendbeperking .. (1340) 561	Meel en -producten .. (1307) 108	Visscherij (1316) 249, ('18) 273, ('20) 299, ('23) 345, ('30) 436, ('40) 560/61, ('42) 585
Doelcorporaties .. (1311) 173	Melk en -producten (1304) 57, ('07) 107/08, ('12) 190, ('14) 216, ('17) 262, ('18) 273, ('19) 287, ('23) 345, ('35) 497, ('38) 535, ('39) 549, ('40) 560	Vlas .. (1311) 175, ('12) 190, ('13) 205
Duitsche opdrachten .. (1338) 535	Metalen (non-ferro) .. (1304) 56, ('09) 147, ('11) 173, ('12) 189, ('18) 273, ('19) 287, ('25) 372, ('28) 410, ('29) 423, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 496, ('40) 560, ('42) 585	Vleesch (1304) 57, ('05) 75, ('07) 108, ('08) 128, ('12) 190, ('14) 216, ('42) 585
Economische rechtspraak .. (1324) 357, ('40) 560	Motorrijtuigenbelasting (1304) 57, ('16) 249	Voedselvoorziening .. (1305) 75, ('12) 190, ('14) 216, ('17) 262, ('24) 357, ('39) 549, ('40) 560, ('42) 585
Effecten .. (1312) 191, ('28) 411, ('30) 436, ('39) 549, ('40) 561	Muntwezen .. (1324) 357, ('25) 372	Vogelzaad .. (1330) 436
Eieren (1306) 92, ('08) 129, ('14) 216, ('19) 287, ('28) 411	Mijnbedrijf .. (1341) 573	Vordering .. (1315) 233
Electriciteit .. (1304) 57, ('08) 129	Oesters .. (1340) 561	Waardevermeerderingsbelasting .. (1304) 57, ('05) 76
Electrotechnisch bedrijf (1312) 189, ('13) 205, ('14) 215, ('18) 273, ('39) 548	Oliën en vetten (1304) 56, ('05) 75, ('06) 93, ('09) 147, ('14) 215/16, ('16) 249, ('19) 287, ('23) 345, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 496, ('40) 561	Wederopbouw (1305) 74, ('07) 107, ('11) 174, ('16) 249, ('19) 287
Fotografisch bedrijf .. (1311) 173	Omzetbelasting (1305) 75, ('12) 191, ('14) 216, ('16) 249, ('18) 273, ('20) 299, ('22) 328, ('24) 357, ('25) 373, ('28) 411, ('30) 437, ('34) 485, ('35) 496, ('39) 549, ('40) 561, ('41) 573	Wijnbelasting .. (1307) 109
Gas .. (1304) 57, ('08) 129	Ondernemingen .. (1315) 233, ('40) 561	Wild .. (1304) 57, ('05) 74
Gasgeneratoren (1303) 46, ('05) 74, ('08) 127, ('09) 147, ('11) 173, ('16) 249, ('19) 287, ('25) 372, ('40) 560	Ondernemersovereenkomsten .. (1302) 31	Winstbelasting .. (1304) 58, ('40) 561
Geblokkeerde Markenbelasting .. (1340) 561	Oorlogsschade .. (1302) 31, ('98) 128, ('11) 173/74, ('19) 287, ('42) 585	Woningbouw .. (1340) 560
Gevoegelte .. (1304) 57, ('40) 560	Openbare nutsbedrijven .. (1316) 249	Wol .... (1322) 328, ('30) 436, ('38) 535
Goederen voor de Duitse weermacht (1302) 31, ('06) 93, ('07) 109, ('08) 129, ('14) 216	Organisatie bedrijfsleven (1305) 74, ('14) 215	Zaden .. (1314) 216, ('17) 262, ('18) 273, ('19) 287, ('22) 328, ('35) 497, ('40) 561
Goederenbeurzen .. (1311) 173	Paarden .. (1302) 31, ('06) 93, ('11) 175, ('14) 216, ('21) 311, ('35) 497, ('38) 535, ('40) 561	Zakken .. (1304) 56, ('05) 74, ('09) 147, ('11) 174
Goederenverkeer m.h. buitenland (1302) 31, ('07) 109, ('19) 287, ('22) 328, ('23) 345, ('28) 411, ('34) 485, ('35) 497, ('40) 561	Pachten .. (1314) 216, ('17) 262, ('25) 372, ('39) 549, ('40) 560	Zeep (1305) 75, ('07) 108, ('08) 129, ('34) 485
Goud .. (1334) 485, ('39) 548	Papier (1302) 31, ('16) 249, ('21) 311, ('25) 372, ('27), 398, ('34) 485, ('38) 535	Zetelverplaatsing .. (1324) 357
	Papierwol .. (1313) 205	Zilver .. (1334) 485, ('39) 548
	Peletterijen .. (1318) 273	Zoutindustrie .. (1302) 31, ('17) 263
	Pensioenbedrijf .. (1329) 423, ('40) 560	Zuidvruchten .. (1330) 436, ('35) 496
	Petroleum .. (1302) 31	Zuivelindustrie (1304) 75, ('05) 75, ('06) 92, ('07) 108, ('14) 216, ('25) 372, ('30) 436, ('38) 535, ('40) 560
	Pluimveehouderij .. (1312) 190, ('17) 262, ('28) 411, ('39) 549	Zwavel .. (1340) 560
	Prijsregeling (1302) 31, ('03) 46, ('04) 56/57, ('05) 75, ('06) 92, ('07) 107/08, ('08) 128, ('11) 173/74/75, ('12) 189, ('13) 205, ('14) 215/16, ('16) 248/49, ('18) 273, ('19) 287, ('20) 299, ('21) 311, ('23) 345, ('25) 372, ('28) 410, ('30) 436, ('32) 461, ('35) 496, ('38) 535, ('40) 560 ('41), 573, ('42) 585	

Cijfers tusschen haakjes verwijzen naar nummer E.-S.B., tweede cijfers naar de bladzijde, waar het bericht voorkomt.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

Maandstaat op 30 September 1941

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f	9.405.104,77
Nederlandsch Schatkistpapier	„	257.844.367,82
Ander Overheidspapier	„	7.417.093,77
Wissels	„	28.774,29
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„	11.880.234,21
Effecten en Syndicaten	„	4.598.145,32
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„	15.206.631,23
Debiteuren	„	37.329.857,15
Deelnemingen — (incl. Voorschotten)	„	1.553.670,29
Gebouwen	„	4.000.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„	1.621.431,34
Effecten van Aandeelhouders in Leendepot	„	13.007.350,—
	f	<u>363.892.660,19</u>

Kapitaal	f	40.000.000,—
Reserve	„	10.750.000,—
Deposito's op Termijn	„	34.435.013,24
Crediteuren	„	256.485.418,84
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„	7.593.446,77
Reserve voor Verleende Pensioenen	„	1.621.431,34
Aandeelhouders voor Effecten in Leendepot	„	13.007.350,—
	f	<u>363.892.660,19</u>